

Tilapäinen asuminen Helsingissä 2020

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala 2021

Nuorten palvelut ja aikuissosiaalityö

Lännen aikuissosiaalityö

Tilapäinen asuminen

Emilia Silfverberg

1. JOHDANTO	
<i>Tilapäinen asuminen ja sen kriteerit</i>	2
<i>Raportin tarkoitus ja aineisto</i>	3
2. YLEINEN KATSAUS TILAPÄISASUMISEN TYÖRYHMÄÄN SAAPUNEISTA HAKEMUKSISTA VUONNA 2020	
2.1 Hakemukset lukuina	4
2.2 Hakemusten alueelliset erot	8
2.3 Tilapäisasumisen tarpeen taustalla olevat välittömät tilanteet	12
<i>Naisten ja lapsiperheiden tilanteissa korostuu lähisuhdeväkivalta</i>	12
<i>Miesten tilanteissa korostuvat terveydelliset syyt, tilapäinen asuminen</i>	
<i>sukulaisilla ja tuttavilla, erotilanteet ja tuetun asumisen tarve</i>	13
<i>Häädöt ja vuokranantajien irtisanomat vuokrasopimukset jakautuvat tasan</i>	
<i>naisten ja miesten välillä</i>	13
2.4 Myönteiset ja kielteiset tilapäisasumisen päätökset	15
<i>Väliinpuotoajat</i>	16
3. TILPÄISASUMISESSA OLEVIEN LAPSIPERHEIDEN ELÄMÄNTILANTEET SOSIAALITOIMEN ASIAKIRJOJEN KUVAAMINA	
3.1 Välittömät tilapäisasumiseen johtaneet tilanteet ja tilapäisasumisen kesto	17
3.2 Lapsiperheiden elämäntilanteet ja asuminen aikuissosiaalityön asiakirjojen kuvaamina	18
<i>Pienituloisuus ja taloudellinen niukkuus</i>	18
<i>Pula kohtuuhintaisista asunnoista: ylikalliit asunnot, puutteelliset asuinolot ja</i>	
<i>epätavalliset asumisjärjestelyt</i>	19
<i>Puutteellinen kielitaito ja tiedon puute asunnonhakuun liittyen</i>	21
<i>Terveydelliset tekijät</i>	21
<i>Lähisuhdeväkivalta</i>	22
<i>Velkaantuminen ja taloudenhallinta</i>	23
<i>Vuokravelat ja niiden toistuvuus</i>	24
3.3 Asunnonhaun esteet ja hidasteet	25
3.4 Huomioita lasten tilanteista asunnottomuuden ja tilapäisen asumisen aikana	26
4. JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	27
LÄHTEET	

1. JOHDANTO

Tilapäinen asuminen

Tilapäinen asuminen on sosiaalihuoltolain (2014/1301) 21 § edellyttämä viimesijainen asumisratkaisu vakavia ongelmia aiheuttavissa akuuteissa asunnottomuustilanteissa. Palvelua tarjotaan täysi-ikäisille helsinkiläisille asunnottomille yksineläville, pariskunnille ja lapsiperheille. Tilapäinen asuminen on lähtökohtaisesti suhteellisen itsenäistä päihteetöntä lyhytaikaista asumista, jonka työskentelyn aikana ensisijainen tavoite on löytää oma koti.

Helsingin kaupungilla tilapäisasumisen tiimi sijoittuu osaksi laajempaa Nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön palveluja ja hallinnollisesti Lännen aikuissosiaalityöhön. Tilapäiseen asumiseen hakeutuminen tapahtuu aikuissosiaalityön nuorten ja yli 30-vuotiaiden tiimien sekä maahanmuuttoyksikön kautta. Näiden tiimien sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat laativat asiakkaan kanssa palvelutarpeenarvion, joka toimii hakemuksena tilapäisasumisen työryhmään. Hakemuksia käsittelevät tilapäisasumisen tiimin työntekijät, Hietaniemenkadun palvelukeskuksen sosiaaliohjaajat, sekä Asumisen tuen työntekijät.

Tilapäistä asumista on tarjolla sekä kaupungin omana toimintana, että yksityisillä kilpailutetuilla palveluntuottajilla. Kaupungin omana toimintana on 48 yksineläville ja pariskunnille suunnattua asuntoa sekä 8 lapsiperheille suunnattua asuntoa. Kilpailutetun mallin puitesopimuksen mukaiset palveluntuottajat ovat Luona Oy ja Pääkaupungin turvakoti ry:n Kilpolan asumisyksikkö.

Tilapäisen asumisen kriteerit

Tilapäinen asuminen on viimesijainen palvelu suhteessa muihin väliaikaisiin asumisratkaisuihin. Päätös tilapäisen asumisen myöntämisestä perustuu aina asiakkaan kokonaistilanteen pohjalta tehtyyn harkintaan, joten tarkkaa listaa palvelun kriteereistä ei ole mahdollista antaa. Seuraavat kriteerit ovat kuitenkin suuntaa-antavia.

Ensisijaiset kriteerit, joiden tulisi yleensä täyttyä tilapäisasumisen asiakkailla:

- 1) Asunnottomuus, pienituloisuus ja varattomuus.
- 2) Päihteettömyys tai päihteidenkäyttö hallinnassa/ hoidossa.

Lisäksi jokin seuraavista:

- 3) Opiskelu, työssäkäynti tai muu työ- ja opiskeluelämään kuntouttava toiminta, minkä jatkuvuuden hätämajoituksessa majoittuminen voisi vaarantaa.
- 4) Terveystila, kun asiakkaan ei terveydellisten perusteiden vuoksi katsota voivan majoittua hätämajoituksessa.
- 5) Ikä, kun asiakkaan ei poikkeuksellisen nuoren tai vanhan iän vuoksi katsota soveltuvan majoittumaan hätämajoituksessa.
- 6) Lapsiperhe
- 7) Lähisuhdeväkivalta

Raportin tarkoitus ja aineisto

Tämän raportin tarkoituksena on koota ja tehdä näkyväksi tietoa tilapäisen asumisen tarpeessa olevien ihmisten elämäntilanteista, sekä antaa havaintojen pohjalta toimenpide-ehdotuksia jatkoa varten. Sosiaalinen raportointi on sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 § perustuvaa rakenteellista sosiaalityötä. Rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan kunnan asukkaiden elinympäristöön sekä yhteiskunnan ja palvelujen rakenteisiin.

Raportin ensimmäisen aineiston muodostaa tilapäisasumisen työryhmän vuoden 2020 aikana kokoamat tilastotiedot kaikista tilapäiseen asumiseen saapuneista hakemuksista (n 911). Tiedot on tallennettu Questback essentials nimiseen järjestelmään päähakijan tietojen perusteella. Näiden tietojen pohjalta tarkastellaan tässä raportissa 1) yleisiä tilastoja asiakasryhmän, sukupuolen, iän, taustan, vanhempien lukumäärän ja lasten lukumäärän osalta, 2) hakemusten alueellisia eroja suhteessa asiakasryhmään, ikään ja sukupuoleen, 3) tilapäisen asumisen tarpeen taustalla olevia ensisijaisia tekijöitä, sekä 4) työryhmän tekemiä myönteisiä ja kielteisiä tilapäisasumisen päätöksiä. Kielteiset päätökset tuottavat tietoa myös asunnottomien palvelujen välinputoajista.

Raportin toisessa osassa tarkastellaan lähemmin Luona Oy:n tilapäisen asumisen palveluissa majoittuneiden lapsiperheiden (n 39) elämäntilanteita ensisijaisesti sosiaalityön asiakasdokumenttien valossa. Raportissa on tarkasteltu pääasiassa palvelutarpeenarvioita, jotka toimivat hakemuksena tilapäiseen asumiseen. Lisäksi raportissa on tarkasteltu asiakastyön muistiinpanoja ja sijoituspäätöksiä siinä määrin, kuin ne valottavat asunnottomuuteen liittyviä tekijöitä sekä asunnottomuuden vaikutuksia lapsiperheiden elämään.

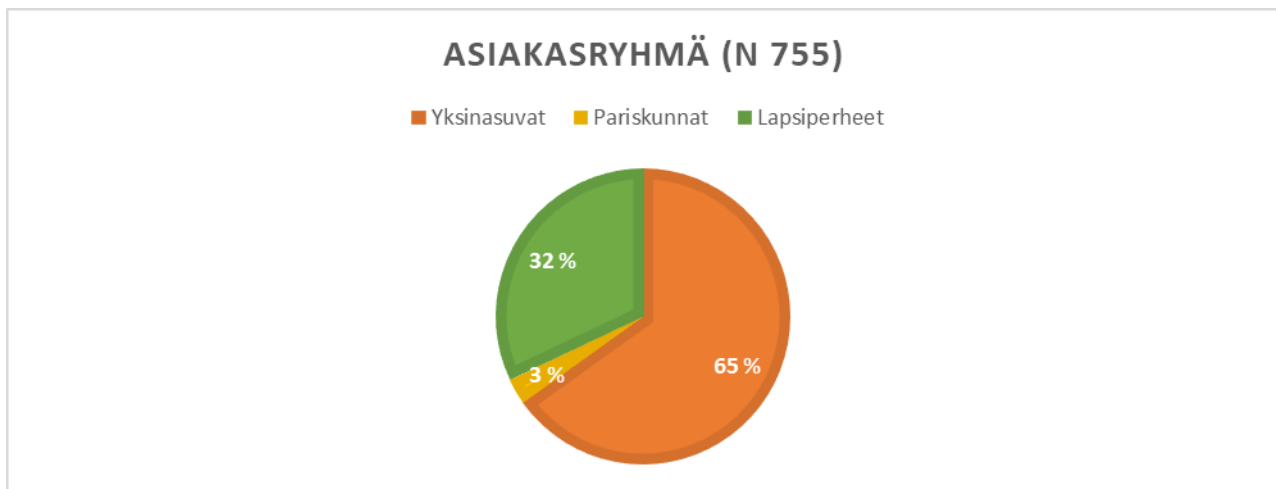
Perheet valikoituivat mukaan siten, että poimin yhden vuoden 2020 satunnaisen kuukauden aikana Luona Oy:llä majoittuneet lapsiperheet. Perheiden tilanteet eivät siis olleet ennestään tuttuja. Yksityisyydensuojan vuoksi jätän mainitsematta, minkä kuukauden asiakkaista on kyse ja viittaan siihen jatkossa nimellä tarkasteluajanjakso. Raportissa ei ole mukana henkilötietoja, joista yksittäisen perheen voisi tunnistaa. Arkaluontoisia tietoja kuten terveystietoja on käsitelty yleisellä tasolla siten, että kuvauksissa on pyritty tuomaan esiin, miten terveydentila voi vaikuttaa arkeen ja asumiseen, välttämällä kuitenkin yksittäisten diagnoosien luettelemista. Samoin esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa on käsitelty vain yleisellä tasolla ilman seikkaperäisiä kuvauksia.

Raportin tarkoituksena ei ole kuvailla yksittäisten perheiden asumisen polkuja, vaan tuottaa teemoittain yleisempää tietoa asunnottomien lapsiperheiden elämäntilanteista ja asumiseen sekä asunnottomuuteen vaikuttavista tekijöistä. Aineistosta on siis lähdetty hakemaan sellaisia tekijöitä, jotka näyttäisivät toistuvan asunnottomien lapsiperheiden elämäntilanteissa ja joilla on ollut vaikutusta asumiseen. Kaikki teemat eivät kosketa samalla tavalla jokaista perhettä. Näin raportissa esitellyt teemat eivät enää ole palautettavissa yksittäisten perheiden asumisen polkuihin.

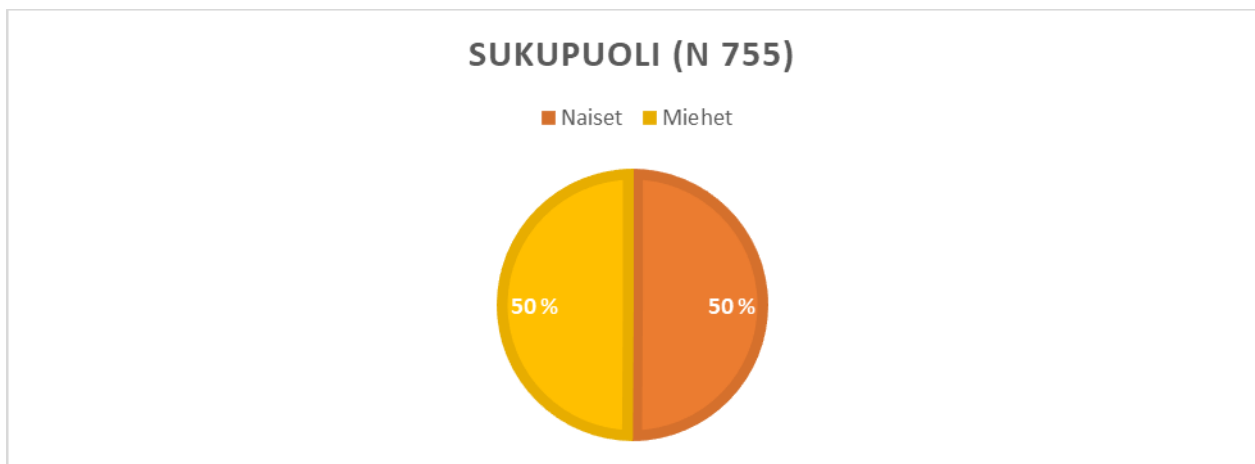
1. YLEINEN KATSAUS TILAPÄIASUMISEN TYÖRYHMÄÄN SAAPUNEISTA HAKEMUKSISTA VUONNA 2020

1.1 Hakemukset lukuina

Tilapäisasumisen työryhmä on käsitellyt vuoden 2020 aikana yhteensä 911 hakemusta, joista 755 oli uusia hakemuksia ja 156 oli jatkohakemuksia. Hakemusten määrä on noussut vuodesta 2019, jolloin uusia hakemuksia saapui yhteensä 676. Seuraavissa kaavioissa on huomioitu vain uudet hakemukset. Kaikissa tilastoissa uusien ja jatkohakemusten erottelu ei ole teknisesti mahdollista. Tällöin on kirjoitettu selkeästi auki, että luvuissa on huomioitu molemmat.

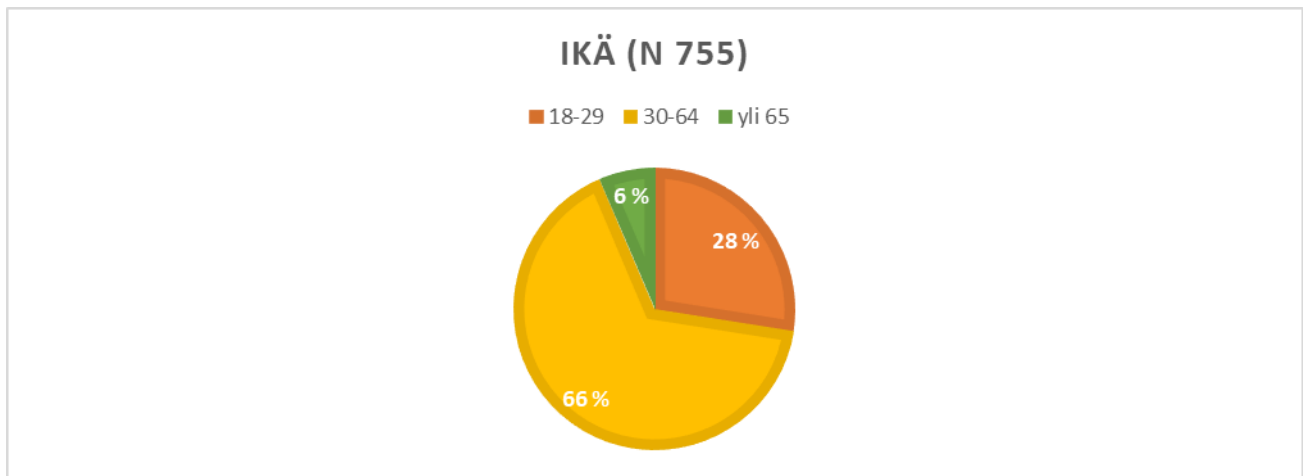

Uusista hakemuksista 65 % (n 492) oli yksinelävien, 3 % (n 21) oli pariskuntien ja 32 % (n 242) oli lapsiperheiden hakemuksia. Yksinelävät ovat myös valtakunnallisessa tilastossa suurin asunnottomien ryhmä, kun taas pariskunnat ja perheet muodostavat vain murto-osan kaikista asunnottomista (ARAn selvitys 2/2021).

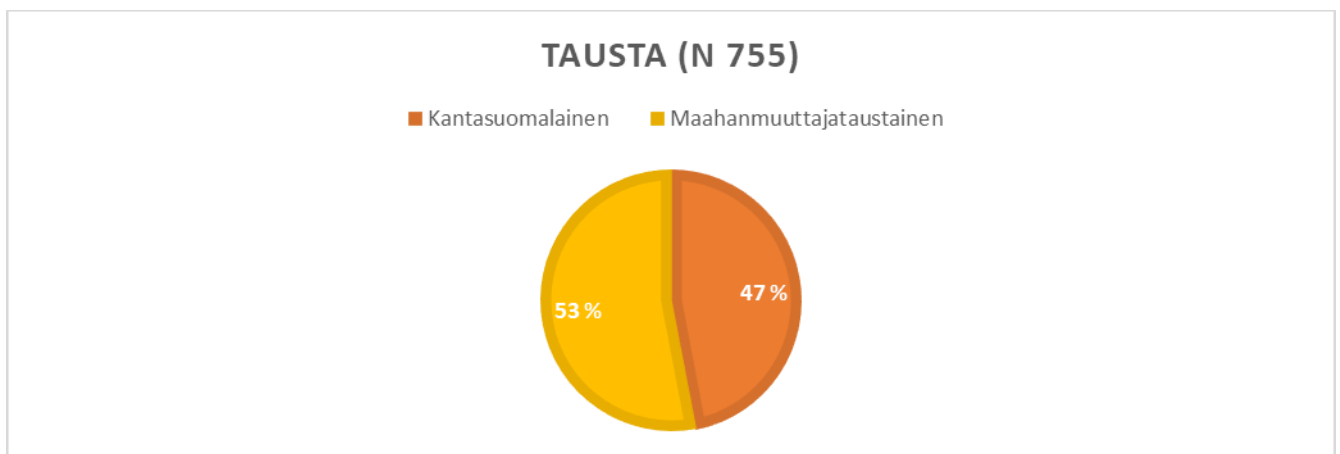

Uusissa hakemuksissa päähakijana oli 378 hakemuksessa nainen ja 377 hakemuksessa mies. Tilapäisasumisessa hakemukset jakautuvat siis varsin tasaisesti sukupuolten välillä, kun taas

valtakunnallisissa asunnottomuustilastoissa naisten osuus asunnottomista on noin 25 % (ARAn selvitys 2/2021).

Uusista hakemuksista 28 % (n 208) oli 18-29-vuotiaiden hakemuksia, 66 % (n 499) oli 30-64-vuotiaiden hakemuksia ja 6 % (n 48) oli yli 65-vuotiaiden hakemuksia. Ikäjakauma noudattaa kohtuullisen hyvin valtakunnallista asunnottomuustilastoa. Valtakunnallisissa tilastoissa nuorten osuus (20 %) on hieman pienempi (ARAn selvitys 2/2021), mutta siinä nuoriksi määritellään alle 25-vuotiaat, kun taas Helsingissä nuorten tiimien asiakkaat ovat 16-29-vuotiaita.

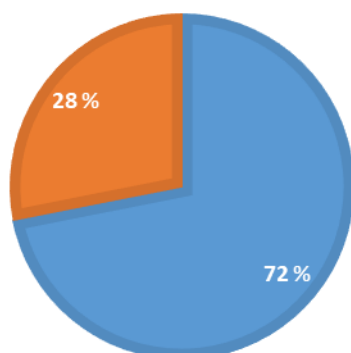

Maahanmuuttajataustaisten osuus tilapäisen asumisen hakemuksista sen sijaan poikkeaa valtakunnallisesta asunnottomuustilastosta, missä maahanmuuttajien osuudeksi on arvioitu 22 % kaikista asunnottomista (ARAn selvitys 2/2021). Tilapäisasumisen työryhmään vuoden 2020 aikana saapuneista uusista hakemuksista 53 % (n 400) oli maahanmuuttajataustaisten hakemuksia ja 47 % (n 355) oli kantasuomalaisten hakemuksia.

Lapsiperheiden uusista ja jatkohakemuksista 70 % (n 198/282) ja yksinelävien uusista ja jatkohakemuksista 45 % (n 270/604) oli maahanmuuttajataustaisten hakemuksia.

VANHEMPIEN LUKUMÄÄRÄ (N 242)

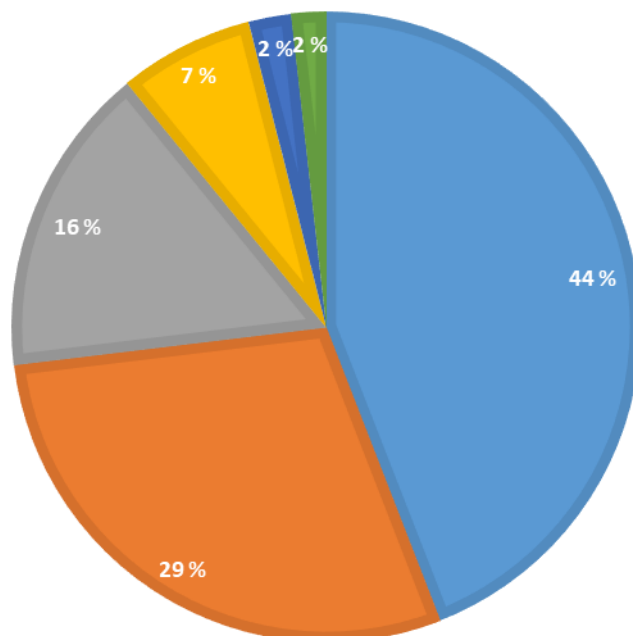
■ 1 vanhemman perheitä ■ 2 vanhemman perheitä

Lapsiperheiden uusista hakemuksista 72 % (n 174) oli yhden vanhemman perheitä ja 28 % (n 68) oli kahden vanhemman perheitä. Yhden vanhemman perheissä lähivanhempi oli tavallisesti äiti.

LAPSET (N 460)

■ 1 lapsen perheet ■ 2 lapsen perheet ■ 3 lapsen perheet ■ 4 lapsen perheet ■ 5 lapsen perheet ■ 6 lapsen perheet

Uusissa hakemuksissa oli mukana yhteensä 460 lasta. Tavallisimmin perheet olivat yhden lapsen (44 %) tai kahden lapsen (29 %) perheitä. Enimmillään lapsia oli kuusi yhtä perhettä kohden. Koska lapsiperheille tehdään vähiten kielteisiä päätöksiä tilapäisestä asumisesta, tarkoittaa tämä myös sitä, että alaikäiset lapset olivat ainakin suurimpien ikäryhmien joukossa tilapäisessä asumisessa vuonna 2020.

Erot tilapäisen asumisen tilaston ja valtakunnallisen asunnottomuustilaston välillä selittyy osin tilapäisasumisen kriteerien kautta, jotka lähtökohtaisesti rajaavat ulos osan asunnottomien ryhmistä, kuten pitkäaikaisasunnottomat. Lisäksi tilapäisen asumisen viimesijaisuus suhteessa muihin väliaikaisiin asumisen ratkaisuihin rajaa ulos esim. ne yksinasuvat henkilöt, jotka voivat asua tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona. Tämä raportti kertoo siis asunnottomuudesta tilapäisen asumisen kontekstissa – ei asunnottomien suuresta ryhmästä.

TILAPÄINEN ASUMINEN HELSINGIN KAUPUNGILLA VUONNA 2020

Vuonna 2020 tilapäisasumisen työryhmään saapui 911 hakemusta, joista uusia oli 755 ja jatkohakemuksia oli 156.

Uusista hakemuksista 492 oli yksinelävien, 21 oli pariskuntien ja 242 oli lapsiperheiden hakemuksia.

Uusissa hakemuksissa päähakijana oli 378 hakemuksessa nainen ja 377 hakemuksessa mies.

Uusista hakemuksista 208 oli 18-29-vuotiaiden hakemuksia, 499 oli 30-64-vuotiaiden hakemuksia ja 48 oli yli 65-vuotiaiden hakemusia.

Yli puolet uusista hakemuksista oli maahanmuuttajataustaisten (n 400) hakemuksia. Lapsiperheiden hakemuksista n 70 % ja yksinelävien hakemuksista n 45 % oli maahanmuuttajataustaisten hakemuksia.

Lapsiperheiden 242 uudesta hakemuksesta 72 % (n 174) oli yhden vanhemman perheitä ja 28 % (n 68) oli kahden vanhemman perheitä. Yhden vanhemman perheissä lähivanhempi oli tavallisesti äiti.

Uusissa hakemuksissa oli mukana yhteensä 460 lasta. Tavallisimmin perheet olivat yhden lapsen (44 %) tai kahden lapsen (29 %) perheitä. Alaikäiset lapset olivat suurimpien ikäryhmien joukossa tilapäisessä asumisessa vuonna 2020.

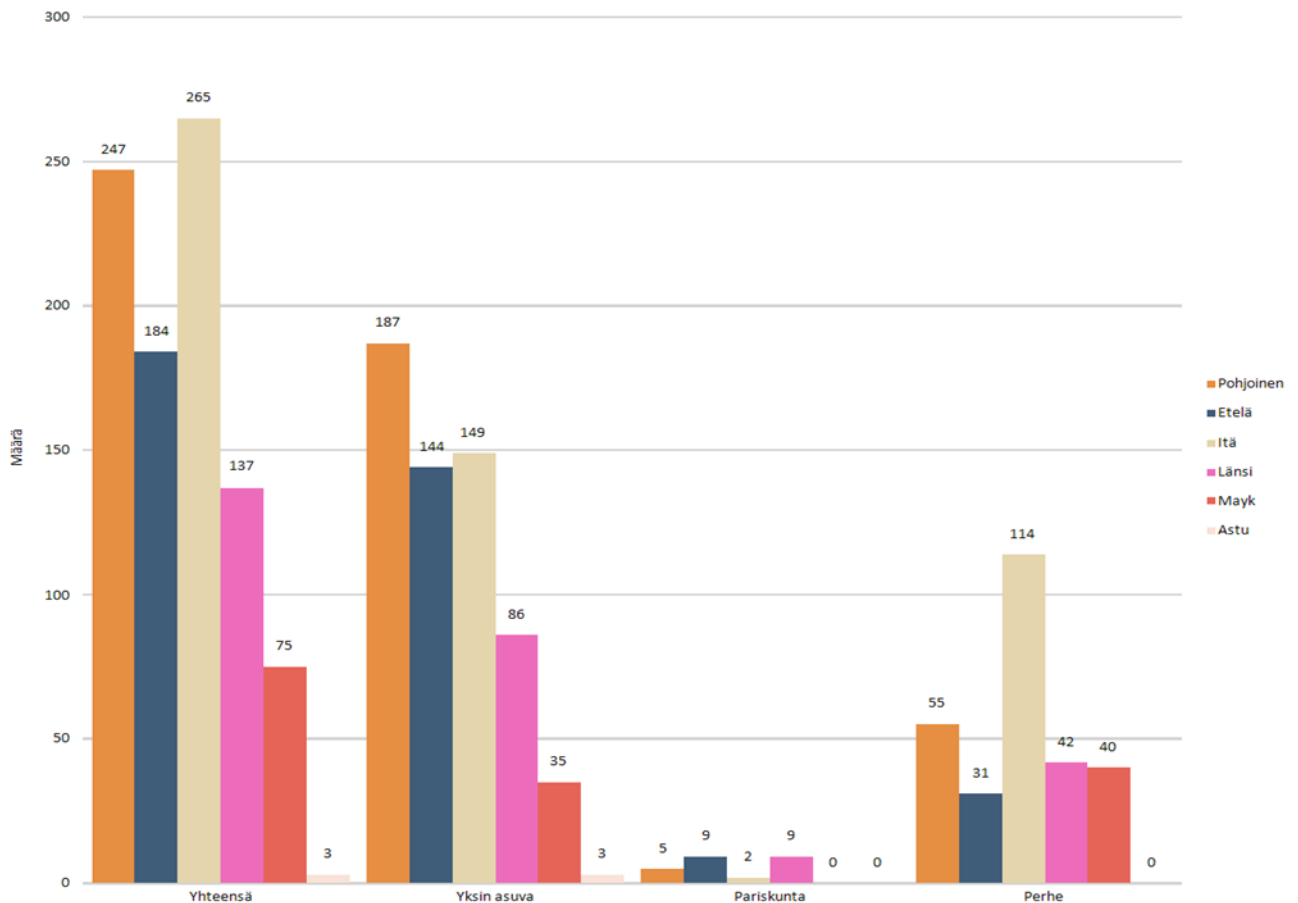
**Helsinki
Helsingfors**

1.2 Hakemusten alueelliset erot

Seuraavaksi tarkastellaan hakemusten alueellisia eroja. Näissä kaavioissa on huomioitu niin uudet kuin jatkohakemukset teknisistä syistä (yht. n 911). Vajaa kolmannes (29 %) hakemuksista tuli Itä-Helsingistä. Ero Pohjois-Helsinkiin (27 %) ei kuitenkaan ollut suuri. Etelä-Helsingistä tuli 20 % ja Länsi-Helsingistä 15 % hakemuksista. Vähiten hakemuksia tuli Maahanmuuttoyksiköstä (8 %). Hakemusten määrälliset erot alueiden välillä selittyvät osin sillä, että idässä ja pohjoisessa aikuissosiaalityön asiakasmäärät ovat muita alueita suuremmat.

Asumisen tuen jonotryöryhmästä tuli vuoden 2020 lopulla kolme hakemusta, jotka näkyvät myös kaavioissa. Näitä ei ole erikseen huomioitu vertailussa, koska hakemuksia sieltä tuli niin vähän.

Uudet hakemukset ja jatkohakemukset alueittain ja asiakasryhmittäin

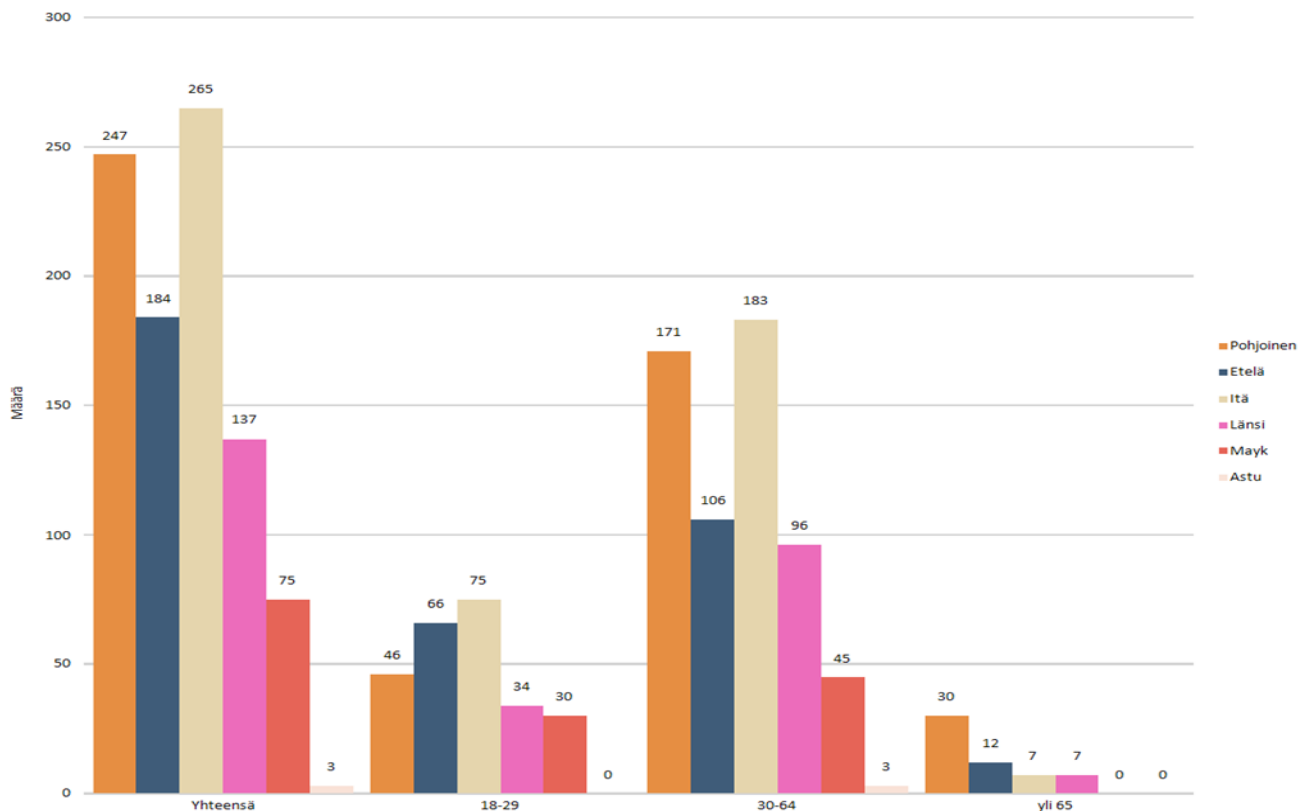
Yksinelävät (n 604): Vajaa kolmasosa yksinelävien hakemuksista (31 %, n 187) tuli pohjoisesta. Idästä (25 %, n 149) ja etelästä (24 %, n 144) tuli molemmista noin neljännes yksinelävien hakemuksista. Yksinelävien hakemuksista 14 % (n 86) tuli lännestä ja 6 % (n 35) tuli maahanmuuttoyksiköstä. Suhteessa kunkin alueen hakemusten kokonaismäärään, tuli yksinelävien hakemuksia eniten etelästä (78 %, n 144/184) ja pohjoisesta (76 %, n 187/247).

Pariskunnat (n 25): Eniten pariskuntien hakemuksia saapui etelästä (36 %, n 9) ja lännestä (36 %, n 9). Pariskuntien hakemuksista viidennes (20 %, n 5) tuli pohjoisesta ja vajaa kymmenes (8 %, n 2) tuli idästä. Maahanmuuttoyksiköstä ei saapunut yhtään pariskunnan hakemusta.

Lapsiperheet (n 282): Enemmistö lapsiperheiden hakemuksista (40 %, n 114) tuli idästä. Toiseksi eniten lapsiperheiden hakemuksia tuli pohjoisesta (20 %, n 55). Lapsiperheiden hakemuksista 15 % (n 42) tuli lännestä ja 14 % (n 40) tuli maahanmuuttoyksiköstä. Vähiten lapsiperheiden hakemuksia tuli etelästä (11 %, n 31). Suhteessa kunkin alueen hakemusten kokonaismäärään, tuli maahanmuuttoyksiköistä (53 %, n 40/75) enemmän hakemuksia lapsiperheistä kuin idästä (43 %, n 114/265).

Helsingin aikuissosiaalityön yli 30-vuotiaiden tiimeissä tehdyn tiedonkeruun ja sosiaalisen raportin (Saarinen & Hietikko 2020,18) mukaan idässä ja pohjoisessa noin viidesosalla aikuissosiaalityön asiakkaista on lapsia, kun taas etelässä ja lännessä vain noin kymmenesosalla asiakkaista on lapsia. Tämä tukee osaltaan huomiota, että idästä ja pohjoisesta tulee eniten lapsiperheiden hakemuksia.

Uudet ja jatkohakemukset alueittain ja ikäryhmittäin

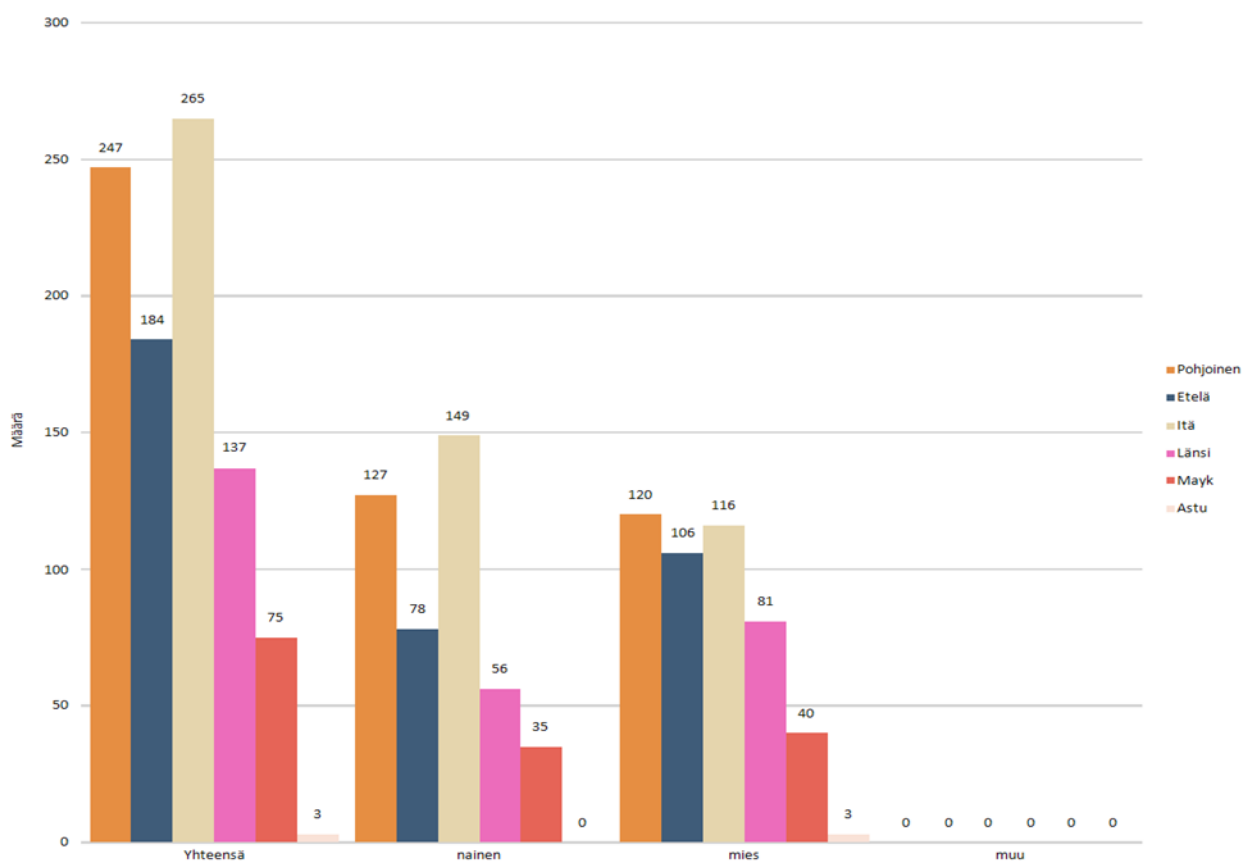

Nuoret 18-29-vuotiaat (n 251): Vajaa kolmasosa nuorten hakemuksista tuli idästä (30 %, n 75). Ero etelään ei kuitenkaan ole suuri (26 %, n 66). Pohjoisesta tuli vajaa viidennes nuorten hakemuksista (18 %, n 46). Nuorten hakemuksista 14 % (n 34) tuli lännestä ja 12 % (n 30) tuli maahanmuuttoyksiköstä. Suhteessa kunkin alueen hakemusten kokonaismäärään, tuli nuorten hakemuksia eniten maahanmuuttoyksiköstä (40 %, n 30/75), vaikka määrällisesti niitä tulikin sieltä vähiten.

Aikuiset 30-64-vuotiaat (n 604): Aikuisista saapui eniten hakemuksia idästä, mistä tuli 30 % (n 183) aikuisten hakemuksista. Ero pohjoiseen (28 %, n 171) ei kuitenkaan ole suuri. Aikuisten hakemuksista 18 % (n 106) tuli etelästä ja 16 % (n 96) tuli lännestä. Vähiten aikuisten hakemuksia tuli maahanmuuttoyksiköstä (8 %, n 45). Suhteessa kunkin alueen hakemusten kokonaismäärään, tuli 30-64-vuotaiden hakemuksia kuitenkin eniten lännestä (70 %, n 96/137).

Ikääntyneet yli 65-vuotiaat (n 56): Ikääntyneiden hakemuksista yli puolet tuli pohjoisesta (54 %, n 30). Viidennes hakemuksista tuli etelästä (21 %, n 12). Idästä ja etelästä saapui molemmista reilu kymmenes (13%, n 7) ikääntyneiden hakemuksista. Maahanmuuttoyksiköstä ei saapunut yhtään yli 65-vuotiaan hakemusta.

Uudet ja jatkohakemukset alueittain ja sukupuolen mukaan

Naiset (n 455): Noin kolmannes naisten hakemuksista saapui idästä (34 %, n 149). Ero pohjoiseen ei kuitenkaan ole kovin suuri (29 %, n 127). Itä ja pohjoinen ovat myös ainoat alueet, joista tuli enemmän naisten kuin miesten hakemuksia. Vajaa viidennes naisten hakemuksista tuli etelästä (18 %, n 78) ja reilu kymmenes naisten hakemuksista tuli lännestä (13 %, n 56). Vähiten naisten hakemuksia tuli maahanmuuttoyksiköstä (8 %, n 35). Tosin kaikista maahanmuuttoyksikön lähettämistä hakemuksista liki puolet (46 %, n 35/75) oli kuitenkin naisten hakemuksia.

Miehet (n 466): Miesten hakemuksia saapui niin ikään määrällisesti eniten pohjoisesta (26 %, n 120) ja idästä (25 %, n 116). Suhteessa kunkin alueen hakemusten kokonaismäärään, tuli miehistä kuitenkin eniten hakemuksia lännestä (59 %, n 81/137), etelästä (57 %, n 106/184) ja maahanmuuttoyksiköstä (53 %, n 40/75).

Sukupuolivähemmistöt: Työryhmään ei saapunut yhtään sukupuolivähemmistöön kuuluvan henkilön hakemusta vuoden 2020 aikana. Tämä on sikäli merkillepantavaa, että tutkimuksen mukaan sukupuolivähemmistöt ovat kuitenkin erityisen alttiita asunnottomuuden kokemuksille. Euroopan perusoikeusvirasto on julkaissut kyselytulokset, johon vastasi yli 140000 ihmistä ympäri Euroopan ja 4711 ihmistä Suomesta. Kyselytuloksen vastauksissa korostui Suomen osalta mm. nuorten aikuisten tarve väliaikaiselle asumismuodoille epävarman asumisen tai asunnottomuuden vuoksi (EU-LGBTI II).

Tilapäinen asuminen Helsingin kaupungissa vuonna 2020:

Itä-Helsinki: Idästä saapui eniten hakemuksia (29 %, n 265). Selvä enemmistö kaikista lapsiperheiden hakemuksista (40 %, n 114) tuli idästä. Kolmannes kaikista naisten hakemuksista tuli idästä (34 %, n 149). Idästä tuli määrällisesti eniten hakemuksia niin nuorten (30 % n 75) kuin aikuisten tiimien asiakkaista (30 % n 183).

Pohjois-Helsinki: Pohjoisesta tuli toiseksi eniten hakemuksia (27 %, n 247). Noin kolmannes kaikista yksinelävien hakemuksista tuli pohjoisesta (31 %, n 187). Yli puolet kaikista ikääntyneiden hakemuksista tuli pohjoisesta (54 %, n 30). Vajaa kolmannes kaikista naisten hakemuksista tuli pohjoisesta (29 %, n 127).

Etelä-Helsinki: Etelästä saapui viidennes hakemuksista (20%, n 184). Kaikista etelän lähettämistä hakemuksista 78 % oli yksinelävien hakemuksia. Noin neljäsosa (26 %) kaikista nuorten hakemuksista tuli etelästä.

Länsi-Helsinki: Lännestä saapui 15 % (n 137) kaikista hakemuksista. Kaikista lännen lähettämistä hakemuksista 70 % (n 96) oli 30-64-vuotaiden hakemuksia.

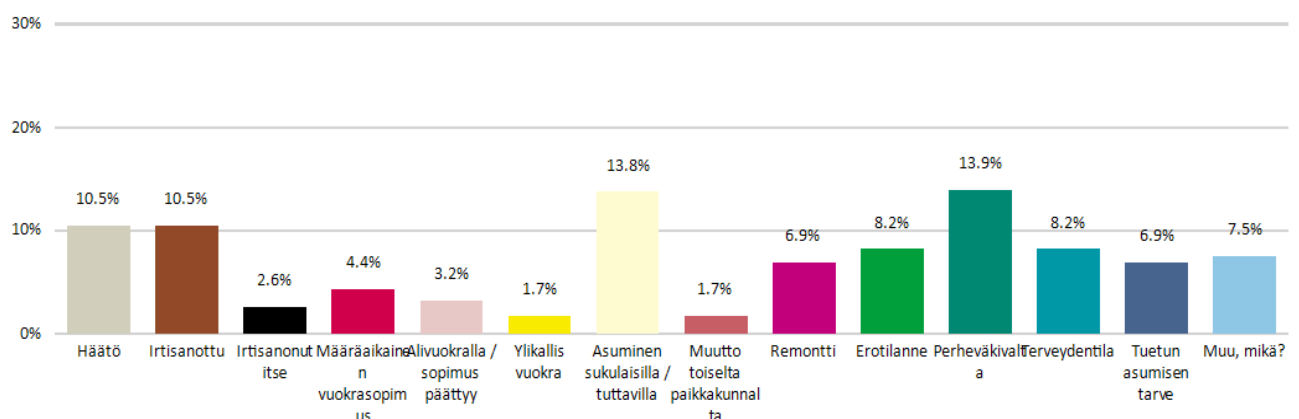
Maahanmuuttoyksikkö: Maahanmuuttoyksiköstä tuli vähiten hakemuksia tilapäisasumisen työryhmään (8 %, n 75). Noin puolet kaikista maahanmuuttoyksikön hakemuksista oli lapsiperheiden hakemuksia (53 %). Vajaa puolet (40 %) maahanmuuttoyksikön lähettämistä hakemuksista oli nuorten hakemuksia.

1.3 Tilapäisasumisen tarpeen taustalla olevat välittömät tilanteet

Seuraava kaavio esittää ne välittömät tilanteet ja tekijät, jotka ovat aiheuttaneet tilapäisen asumisen tarpeen. Nämä perusteet eivät kuitenkaan selvennä niitä moninaisia tekijöitä ja mutkikkaita tapahtumankulkuja, joiden vuoksi henkilö, pariskunta tai perhe ajautuu asunnottomaksi. Lisäksi on tarpeen selventää, että jokaisen hakemuksen kohdalla on tilastoitu ainoastaan yksi päällimmäinen peruste, joka on aiheuttanut tilapäisen asumisen tarpeen. Näin esimerkiksi ylikallis vuokra näyttää tilastossa kohtuullisen vaatimattomalta perusteelta tilapäisen asumisen tarpeen taustalla, vaikka se usein onkin yksi osatekijä esimerkiksi häätöjen tai sukulaisilla ja tuttavilla majailun taustalla.

Välittömät tilanteet tilapäisasumisen tarpeen taustalla

Vuoden 2020 aikana merkittävimmät perusteet, joiden vuoksi tilapäistä asumista haettiin, olivat perhe- ja lähisuhdeväkivalta 14 % (n 105), tilapäinen asuminen sukulaisilla tai tuttavilla 14 % (n 104), häätö 11 % (n 79) ja vuokranantajan irtisanoma vuokrasopimus 11 % (79). Yhdessä nämä kattavat vajaa puolet uusista hakemuksista (49 %, n 365/755). Muita tyypillisiä tekijöitä tilapäisen asumisen tarpeen taustalla olivat erotilanteet 8 % (n 62) sekä terveydelliset tekijät 8 % (n 62).

Naisten ja lapsiperheiden tilanteissa korostuu lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivallan vuoksi tilapäistä asumista haettiin 53 yksinelävälle ja 52 lapsiperheelle kuluneen vuoden aikana. Hakemuksista 88 % (n 92) oli naisten hakemuksia ja 12 % (n 13) oli miesten hakemuksia. Naisten osuus hakijoista oli hieman suurempi verrattuna valtakunnalliseen lähisuhdeväkivaltatilastoon, jossa aikuisista lähisuhdeväkivallan uhreista 77 % on arvioitu olevan naisia (vrt. Rikos- ja pakkokeinotilasto). Tyypillisimmin tilapäiseen asumiseen väkivallan vuoksi ohjautuva asiakas on turvakodista saapuva yksinäinen nainen tai äiti lastensa kanssa, mutta turvakodista saapuu myös pieni määrä yksinäisiä miehiä ja isiä lastensa kanssa. Lähisuhdeväkivalta näyttäytyy sukupuolistuneelta väkivallalta, mikä merkitsee, että se eroaa muodoilta, yleisyydeltä tai seurauksilta sukupuolen mukaan. Vaikka sukupuolierojen on kuvattu kaventuneen, on graavin väkivallan tekijä edelleen useammin mies (ks. esim. THL). Lähisuhdeväkivallan suuri osuus hakemuksista selittää osin miksi naisten osuus tilapäisasumisen hakemuksista on niin suuri. Aikuisten välinen väkivalta koskettaa aina välillisesti myös lapsia ja lapset voivat myös olla

väkivallan uhreja. Lähisuhdeväkivaltaa on lisäksi muissakin ihmissuhteissa, kuten aikuisten lasten ja vanhempien välillä.

Miesten tilanteissa korostuvat terveydelliset syyt, tilapäinen asuminen sukulaisilla ja tuttavilla, erotilanteet ja tuetun asumisen tarve

Miesten tilapäisasumisen tarpeen taustalla korostuu terveydelliset syyt. Terveystilan perusteella haettiin tilapäistä asumista yhteensä 62 hakemuksessa, joista 73 % oli miesten hakemuksia ja 27 % oli naisten hakemuksia. Tämä ei sikäli ole yllättävää ottaen huomioon sen, että työikäiset miehet kokevat hyvinvointinsa keskimäärin huonommaksi kuin naiset ja miesten elinajanodote on naisia lyhyempi (THL). Myös syrjäytymiseen liittyvät taustatekijät ovat miehillä yleisempiä kuin naisilla (THL), mikä näkyy siten, että tuettuun asumiseen jonottavien hakemuksista valtaosa on miesten.

Toiseksi yleisin tilapäisasumisen hakemiseen johtanut tilanne oli tuttavien ja sukulaisten luona majoileminen (n 104). Palvelun viimesijaisuuden vuoksi tämä tarkoittaa tilannetta, jolloin henkilö ei voi enää majoittua muiden luona. Hakijoista reilu puolet (60 % n 62) oli miehiä. Määrällisesti eniten hakemuksia tuli 30-64-vuotiaiden joukosta (n 58), mutta suhteellisesti niitä tuli eniten nuorista. Enemmistö tästä syystä tilapäisasumista hakevista oli maahanmuuttajataustaisia (68 %).

Myös erotilanteissa miesten osuus hakemuksista oli suurempi. Näissä tilanteissa on usein kyse perheellisistä miehistä, jotka tarvitsevat paikan missä tavata ja ylläpitää suhdetta lapseensa.

Häädöt ja vuokranantajien irtisanomat vuokrasopimukset jakautuvat tasan naisten ja miesten välillä

Häädöt (n 79) sekä vuokranantajan irtisanomat vuokrasopimukset (n 79) olivat molemmat kolmanneksi suurin syy tilapäisasumisen tarpeen taustalla. Häädöistä 52 % oli naisten hakemuksia, kun taas vuokranantajien irtisanomista vuokrasopimuksista 53 % oli miesten hakemuksia. Häädöt olivat yleisempiä kantasuomalaisen keskuudessa (61 %), kun taas vuokranantajan irtisanomat vuokrasopimukset olivat yleisempiä maahanmuuttajataustaisen keskuudessa (70 %). Häädöistä 51 kosketti yksineläviä, 24 kosketti lapsiperheitä ja 4 kosketti pariskuntia. Vuokranantajan irtisanomista vuokrasopimuksista 31 kosketti yksineläviä, 42 kosketti lapsiperheitä ja 6 kosketti pariskuntia. Häätöihin liittyy aina jonkinlaista asumisen häiriötä, useimmiten vuokratelaa. Vuokranantajan irtisanoman vuokrasopimuksen taustalla voi olla asumisen häiriötä, mutta myös esim. vuokranantajan tarve saada asunto omaan käyttöön.

Vaikka asunnottomuus yleisesti onkin ollut laskussa, on häätöjen määrän kuitenkin todettu olevan maltillisessa nousussa vuodesta 2009 lähtien, kasvaen entisestään vuodesta 2017 (Karppinen 2020, 40). Häätöjen määrällisen nousun taustalla on arvioitu olevan KELA siirto sekä taloudenhallinnan haasteet. Asumisneuvojen interventiot on todettu yhdeksi tehokkaaksi keinoksi estää häätöjä. Häätö on yhteiskunnalle kallis toimenpide; häädön estämisellä on arvioitu saavan 5000 euron säästö per estetty häätö. (ibid. 40-41, 43.) Mikäli häätö toteutuu ja kyseessä on esimerkiksi lapsiperhe, joka ohjautuu tilapäiseen asumiseen, tulee kuluja huomattavasti lisää. Häätö on ennen kaikkea

henkilökohtainen tragedia. Lisäksi häätö on siitakin viheliäinen ongelma, että se aiheuttaa merkinnän, joka vaikeuttaa entisestään uuden asunnon löytymistä.

Tilapäinen asuminen Helsingin kaupungilla vuonna 2020

Merkittävimmät perusteet tilapäisen asumisen hakemiselle olivat:

- 1) perhe- ja lähisuhdeväkivalta 14 % (n 105)
- 2) tilapäinen asuminen sukulaisilla tai tuttavilla 14 % (n 104)
- 3) häätö 11 % (n 79) ja vuokranantajan irtisanoma vuokrasopimus 11 % (79)

Naisten ja lapsiperheiden tilapäisen asumisen tarpeen taustalla korostuu perhe- ja lähisuhdeväkivalta.

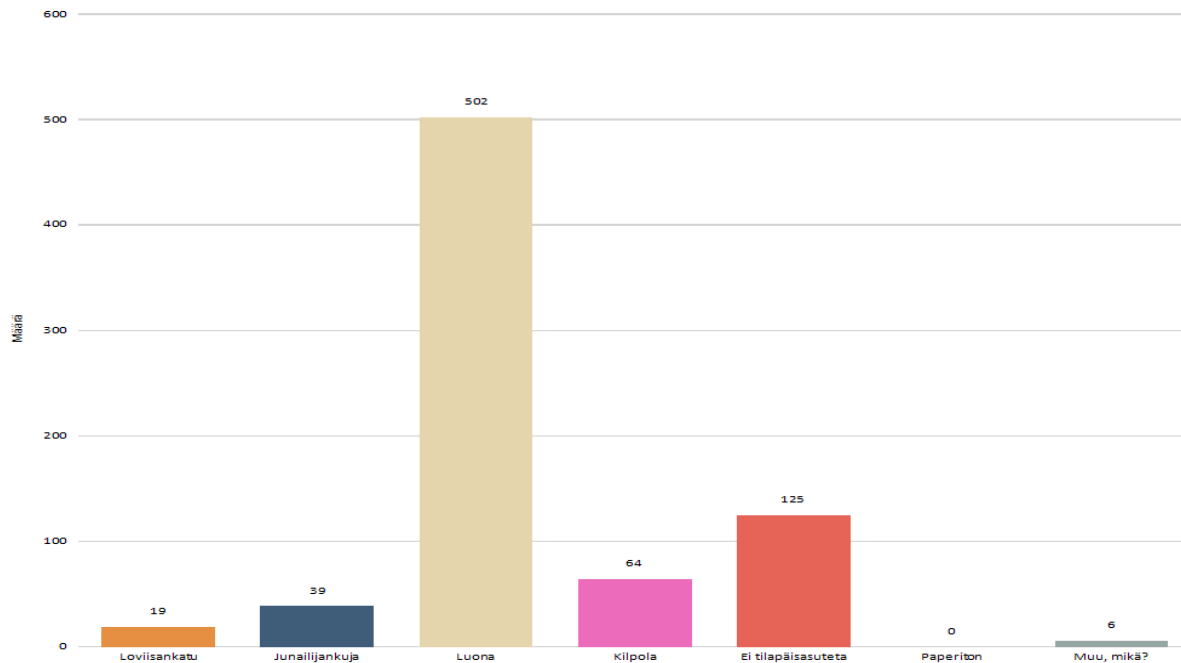
Miesten tilapäisen asumisen tarpeen taustalla korostuvat terveydelliset syyt, tilapäinen asuminen sukulaisilla ja tuttavilla, erotilanteet ja tuetun asumisen tarve.

Häädöt ja vuokranantajien irtisanomat vuokrasopimukset jakautuvat tasan naisten ja miesten välillä. Häätö on yhteiskunnalle kallis toimenpide.

**Helsinki
Helsingfors**

1.4 Myönteiset ja kielteiset päätökset

Myönteisiä tilapäisasumisen päätöksiä uusiin hakemuksiin tehtiin vuoden 2020 aikana yhteensä 630 (/755), ts. 83 % hakemuksista hyväksyttiin. Asiakasryhmittäin tarkasteltuna myönteisen päätöksen tilapäisasumisesta sai 384 yksinelävää, 14 pariskuntaa ja 232 lapsiperhettä.

Kielteisiä tilapäisasumisen päätöksiä uusiin hakemuksiin tehtiin yhteensä 125 (/755). Tämä tarkoittaa, että 17 % hakemuksista hylättiin. Asiakasryhmittäin tarkasteltuna eniten kielteisiä päätöksiä suhteessa muihin saivat pariskunnat (33 %, n 7/21). Vähiten kielteisiä päätöksiä suhteessa muihin saivat lapsiperheet (4 %, 10/242). Yksinäisten henkilöiden hakemuksista hylättiin 22 % (108/492). Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten kielteisiä päätöksiä suhteessa muihin hakijoihin sai ikääntyneet yli 65-vuotiaat hakijat (33 %, n 16/48). 30-64-vuotiaiden hakemuksista hylättiin 16 % (79/493) ja 18-29-vuotiaiden hakemuksista hylättiin 14 % (30/208). Hylätyistä päätöksistä enemmistö eli 72 % oli kantasuomalaisia koskevia hakemuksia.

Osa kielteisistä päätöksistä tehdään vääräaikaisten hakemusten perusteella tilanteessa, jossa vuokrasopimuksen tiedetään päättyvän, mutta aikaa asunnonhakuun on vielä jäljellä. Tällöin henkilö on saattanut saada myönteisen päätöksen myöhemmin jatkohakemuksen yhteydessä. Sama koskee puutteellisia hakemuksia, joista on pyydetty lisäselvitystä.

Osa kielteisistä päätöksistä perustuu siihen, että tilapäisasumisen kriteerit asunnottomuuden tai pienituloisuuden ja varattomuuden osalta eivät täyty. Asunnottomuuden kriteeriin poikkeuksen tekee pienituloiset ja varattomat henkilöt, joilla on määräaikainen tilapäisasumisen tarve esimerkiksi putkiremontin vuoksi, eikä väistöasuntoa ole muilla keinoin järjestynyt. Myös muu asuinkunta kuin Helsinki on peruste kielteiselle tilapäisasumisen päätökselle.

Väliinputoajat

Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät asunnottomat. Akuutti päihdeongelma on kohtuullisen tavallinen syy kielteiseen päätökseen. Tilapäisasumisen työryhmässä on havaittu, että palvelua haetaan entistä huonokuntoisimmille päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville henkilöille. Usein he jonottavat tuetun asumisen palveluihin. Näiden henkilöiden tilapäisen asumisen tarve syntyy pitkistä jonoista tuettuun asumiseen. Pisimmillään jonotusajan on arvioitu kestävän jopa pari vuotta. Taustalla näkyy myös katkaisuhoidon ja laitospäihdekuntoutuksen huono saatavuus. Tilapäinen asuminen on kuitenkin lähtökohtaisesti itsenäistä ja päihteetöntä asumista, eikä nykymuodossa vastaa näiden henkilöiden tuentarpeeseen. Koska yksinasuvat sijoitetaan soluasuntoihin, tulee pohdittavaksi myös, voiko akuutin päihdeongelman kanssa kamppailevaa henkilöä sijoittaa samaan paikkaan esim. asunnottomien nuorten kanssa. Asiakkaat joilla on akuutti päihdeongelma, ohjataan ensisijaisesti päihdehoitoon ja päihdehuollon kuntouttaviin asumispalveluihin tai Hietaniemenkadun palvelukeskukseen, missä on läsnä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökuntaa. Osa tuettuun asumiseen jonottavista saavat myönteisen päätöksen jonotuksen ajaksi ja näistä monet pärjännevätkin. Kaikki eivät kuitenkaan pärjää niin itsenäisessä asumisessa, jolloin heidän tilapäisasumisensa joudutaan päättämään, sillä seurauksella, että he joutuvat takaisin kadulle.

Lisäksi on ryhmä asunnottomia, joiden diagnoosit eivät riitä mielenterveyskuntoutujien- tai vammaispalvelun tuettuun asumiseen, mutta he eivät myöskään sovellu päihteidenkäytön salliviin Asunto ensin yksiköihin. Näille henkilöille ei nykytilanteessa näytä olevan tuettua asumista.

Muistisairaat ja/tai huonokuntoiset ikääntyneet. Toinen havainto on, että ikääntyneistä monisairaista henkilöistä saapuu toistaiseksi maltillinen, mutta hiljalleen kasvava määrä hakemuksia. Erityisesti muistisairaiden ikääntyneiden kohdalla huolena on, miten he oppisivat toimimaan ja pärjäämään vieraassa ympäristössä ilman läsnä olevaa henkilökuntaa. Myöskään tämän asiakasryhmän kohdalla tilapäinen asuminen ei nykymuodossa vastaa heidän tuen- ja hoivantarpeisiinsa. Tämän vuoksi myös iäkkäille henkilöille tehdään kielteisiä päätöksiä. Kysymys kuuluu, kun ikääntyneiden laitospalveluja on purettu ja entistä huonokuntoisempia ikääntyneitä on kotona, onko samalla varmistettu, että kriisitilanteissa heille löytyy riittävästi turvallisia hoivan ja tuen paikkoja myös kodin ulkopuolelta?

Työn ja koulun ulkopuolella olevat nuoret, sekä päihteitä käyttävät nuoret. Kolmantena väliinputoajaryhmänä on alle 30-vuotiaat nuoret henkilöt, jotka ovat jääneet työn ja koulutuksen ulkopuolelle, jolloin kriteerit tilapäisasumiseen eivät sen osalta täyty. Näiden nuorten joukossa näyttäisi myös olevan nuoria, joilla on jonkin verran päihteidenkäyttöä, mistä pyrkivät eroon omin voimin hakeutumatta päihdepalvelujen piiriin. Tällöin he putoavat tilapäisen asumisen ja päihdehuollon kuntouttavien asumispalvelujen väliin. Havaintojen mukaan osa näistä nuorista ovat eräänlaisessa tienristeyksessä, jossa järjestelmä omalta osaltaan voi tuupata nuoria erilaisille raiteille. Asunnottomuuden jatkuminen on riski väärälle polulle ajautumisesta.

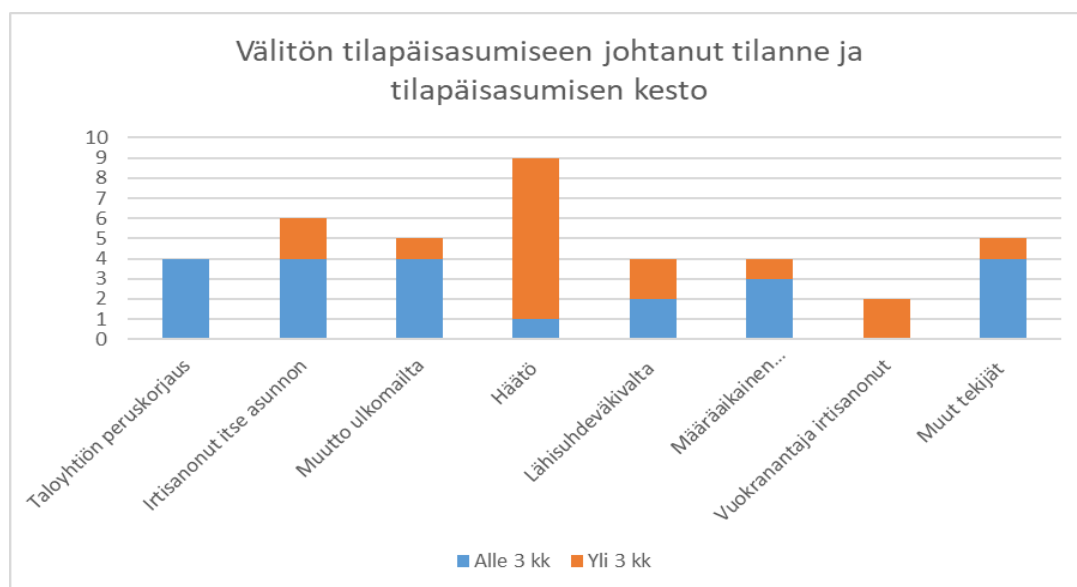
2. TILPÄISASUMISESSA OLEVIENT LAPSIPERHEIDEN ELÄMÄNTILANTEET SOSIAALITOIMEN ASIAKIRJOJEN KUVAAMINA

Seuraavaksi tarkastellaan Luona Oy:n tilapäisasumisessa olevien asunnottomien lapsiperheiden elämäntilanteita aikuissosiaalityön nuorten ja yli 30-vuotiaiden tiimien sekä maahanmuuttoyksikön asiakasdokumenttien kuvaamina. Mukana tarkastelussa on 39 lapsiperhettä, joista 15 on kahden vanhemman perheitä ja 24 on yhden vanhemman perheitä. Kaikissa yhden vanhemman perheissä lähivanhempana oli äiti. Lapsia näissä perheissä on yhteensä 57. Tarkastelu ei kohdistu yksittäisten perheiden asumispolkujen selvittämiseen, vaan perheiden elämäntilanteita laajemmin yhdistäviin tekijöihin, jotka olivat kytköksissä asumiseen ja asunnottomuuteen.

Tilapäisasumiseen saapuessa perheille turvataan väliaikainen asuminen pienasunnossa. Perheillä ei kuitenkaan ole pysyvää osoitetta tai omaa nimeä ovelle ja heidän tavaransa ovat varastossa. Näin he määrittyvät *suhteellisesti asunnottomiksi* (Granfelt 1998, 54-55). Perheiden asumistilanteen kiireellisyyttä kuvaa esimerkiksi se, että heidät on ARA:n Asukasvalintaoppaassa määritetty kaikkein kiireellisimmässä asunnontarpeessa oleviin hakijoihin (ARA). Väliaikaisen asunnon lisäksi tilapäiseen asumiseen sisältyy palveluntuottajan ja aikuissosiaalityön tuki asunnonhakuun, vuokratvelkojen selvittelyyn ja takaisinmaksusuunnitelmien laatimiseen sekä elämäntilanteen kohentamiseen. Tilapäisasumisen aikaista sosiaalityötä voisi luonnehtia asumissosiaalseksi työksi, sillä sen aikana pureudutaan moneen asumiseen ja muuhun elämäntilanteeseen liittyvään käytännön asiaan. Olennainen osa työtä on myös psykososiaalinen tuki haastavissa elämäntilanteissa olevien asunnottomien lapsiperheiden parissa. Tarpeen mukaan työtä tehdään isommissakin verkostoissa, johon voi kuulua esim. lastensuojelu. Työskentelyn intensiivisyys riippuu kunkin perheen yksilöllisistä elämäntilanteista ja tuentarpeesta.

2.1 Välittömät tilapäisasumiseen johtaneet tilanteet ja tilapäisasumisen kesto

Kaaviossa näkyy tilapäisasumiseen johtaneet välittömät tilanteet ja tilapäisasumisen kesto.

Tarkasteluajanjaksona Luona oy:n tilapäisasumisessa olleet lapsiperheet olivat saapuneet Luonalle hyvin vaihtelevista lähtötilanteista. Neljä perhettä jäivät asunnottomiksi taloyhtiön peruskorjauksen yhteydessä. Tämä ilmiö toistuu aika ajoin taloyhtiöiden mennessä peruskorjaukseen. Kuusi perhettä oli itse irtisanonut asuntonsa. Irtisanomisen taustalla on usein ylikallis vuokra tai puutteelliset asuinolosuhteet, kuten ahdas asunto tai sisäilmaongelmat. Neljän perheen määräaikainen vuokrasopimus oli päättynyt. Kategoriassa muut tekijät olivat viisi perhettä, joiden tilapäisen asumisen tarpeen taustalla oli mm. putkiremontti, erotilanne tai tilapäisesti tuttavilla ja sukulaisilla asuminen. Viisi perhettä oli palannut Suomeen rahatta ja ilman paikkaa, minne mennä. Yhdeksän perhettä oli saanut hädän. Neljä perhettä oli jäänyt asunnottomiksi lähisuhdeväkivallan yhteydessä. Kahden perheen vuokranantaja oli irtisanonut heidän vuokrasopimuksensa.

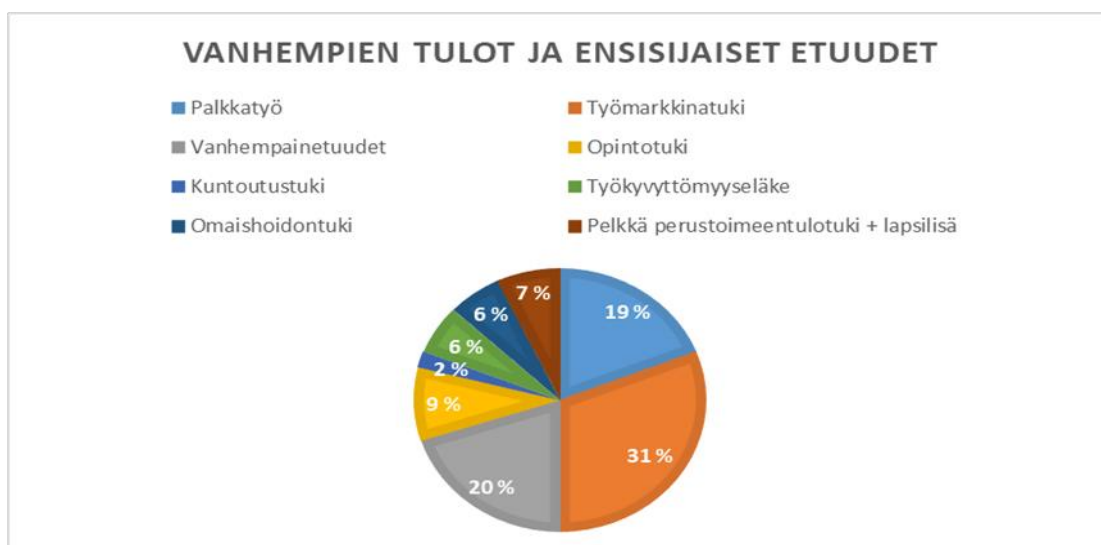
Reilu puolet perheistä (22/39) saivat oman asunnon 1-3 kuukauden tilapäismajoitusvaiheen aikana. Tämä on parannus verrattuna aikaisempiin havaintoihin, joissa lapsiperheiden tilapäisasumisen on kuvattu pitkittyneen vajaasta puolesta vuodesta yli kahden vuoden kestäneiksi elämänvaiheiksi (Lahtinen 2012, 51–53). Toisaalta vajaalla puolella perheistä (17/39) tilapäisasuminen pitkittyi. Näistä perheistä tilapäisasuminen kesti vajaalla puolella 4-6 kuukautta ja vajaalla puolella 7-9 kuukautta. Kahden perheen tilapäisasuminen kesti kaikkiaan vajaat kaksi vuotta. Karkeasti jaotellen ne tilapäisasumiseen johtaneet tilanteet, joihin ei näyttänyt liittyvän erilaisia asumisen häiriöitä, ennakoivat lyhyempiä tilapäismajoitusajanjaksoja, kun taas ne tilanteet, joihin liittyi asumisen häiriöitä, ennakoivat pidempiä tilapäismajoitusajanjaksoja.

2.2 Lapsiperheiden asuminen ja elämäntilanteet aikuissosiaalityön asiakirjoissa

Tässä osiossa tarkastellaan lähemmin Luona Oy:llä tarkasteluajankohtana majoittuneiden lapsiperheiden elämäntilanteita erityisesti silmällä pitäen asumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Pienituloisuus ja taloudellinen niukkuus

Kaikkia perheitä – kuten ylimalkaan kaikkia tilapäisasumisen asiakkaita – yhdistävä tekijä oli pienituloisuus ja varattomuus. Suurin osa perheistä elivät ensisijaisesti perusturvan varassa.

Lasten näkökulmasta pitkäaikainen riippuvuus perusturvasta lisää lasten riskiä kokea tulojen niukkuutta ja huono-osaisuutta (ks. esim. Okkonen 2016, 52). Toimeentulo-ongelmien taas on todettu kuormittavan vanhempia saattaen aiheuttaa mm. masennuksen ja yksinäisyyden kokemuksia sekä riittämättömyyden tunteita vanhempana (Salmi & Kestilä 2019, 20-23). Lapsiperheiden pienituloisuuden ja asunnottomuuden välillä on myös todettu yhteys (ks. Baptista et al. 2017, 29).

Noin viidesosalla vanhemmista ensisijaisena tulonlähteenä oli palkkatyö. Yhdessäkään perheessä ei ollut kahta työssäkäyvää vanhempaa ja yhtä perhettä lukuun ottamatta kaikissa perheissä jouduttiin turvautumaan sosiaaliturvaetuuksiin kattaakseen kaikki perheen välttämättömät menot. Käteen jäävää osaa palkkatuloista voi myös pienentää ulosoton perintä, kuten osalla perheistä teki. Vajaa kolmasosalla vanhemmista ensisijaisena etuutena oli työmarkkinatuki. Viidesosalla vanhemmista ensisijaisena etuutena oli vanhempainetuudet. Näistä kaikki olivat naisia. Vanhemmista noin kymmenes oli opiskelijoita, yhden opiskellessa Kelan kuntoutustuella. Kolme vanhempaa oli työkyvyttömyyseläkkeellä ja kolme vanhempaa oli omaishoidontuella. Neljällä vanhemmalla ei ollut muita tuloja kuin lapsilisä ja perustoimeentulotuki. Näistä muutama oli juuri saapunut Suomeen, jolloin selvittely ensisijaisten etuuksien, työn ja opintojen suhteen oli aluillaan. Myös perheen rakenne vaikuttaa pienituloisuuteen. Yli puolet perheistä olivat yksinhuoltajaperheitä, kuten tilapäisessä asumisessa yleensäkin.

Pienituloisuudesta huolimatta vanhempien tilanteita ei kuitenkaan yleisesti ottaen kuvannut toimeettomuus. Työmarkkinatukea saavista vanhemmista neljä teki pienimuotoisesti keikkatöitä, muutama osallistui suomenkielenkurssille, joku oli hakenut opiskelemaan, toinen osallistui kuntouttavaan työtoimintaan ja joku toimi kokemusasiantuntijana. Kaksi työmarkkinatuella olevaa vanhempaa oli ohjattu työkykyselvitykseen. Vanhempainvapaalla ja omaishoidontuella olevat vanhemmat hoitivat lapsiaan. Lisäksi kahdella vanhempainetuuksilla olevalla vanhemmalla oli työpaikka, minne palata ja yhdellä oli opinnot loppusuoralla. Osalla perheistä pienituloisuus näyttikin liittyvän tiettyyn elämänvaiheeseen, kun taas osalla se näytti pitkittyneeltä tai pysyvältä.

Pula kohtuuhintaisista asunnoista: ylikalliit asunnot, puutteelliset asuinolot ja epätavalliset asumisjärjestelyt

Pula kohtuuhintaisista asunnoista ja sen aiheuttamista lieveilmiöistä asiakkaiden elämäntilanteissa ovat arkipäivää aikuissosiaalityössä. Asumisen kalleus on erityisesti Helsinkiä koskeva ongelma. Kun köyhyyttä tarkastellaan minimibudjettirajan näkökulmasta huomioiden asumiskustannukset, elää merkittävästi suurempi osuus alle 18-vuotiaista köyhissä kotitalouksissa muuhun maahan verrattuna ja helsinkiläisistä kotitalouksista suurempi osa jää muuta maata yleisemmin minimibudjettirajan alapuolelle (Mukkila & Saikkonen 2018). Lisäksi vapaarahoitteisten asuntojen hintataso on Helsingissä merkittävästi ARA-rahoitteisia asuntoja korkeampi, eron ollessa selvästi pienempi muualla maassa (Mukkila & Saikkojen 2018). Helsingin korkeiden asumiskustannusten vuoksi onkin perusteltua puhua erityisestä kaupunkiköyhyydestä (Seppälä & Grönlund & Mukkila 2020). Ei siis ihme, että Vuokra-asunnon haun (ent. Stadin asunnot) välittämiin valtion tuella rahoitettuihin kohtuuhintaisiin Ara-vuokra-asuntoihin on jatkuvasti 25000 hakemusta jonossa.

Luonan tilapäisasumisessa majoittuneista perheistä noin 40 % oli ennen tilapäisasumiseen saapumista asuneet ylikalliissa vuokra-asunnoissa, puutteellisissa asuinoloissa tai epätavallisissa

asumisjärjestelyissä. Ylikalliilla vuokralla tarkoitetaan asuntoa, jonka vuokra ylittää Kelan paikkakuntaakohtaisesti hyväksytyt asumismenot. Ylikallis vuokra altistaa vuokravelan kertymiseen, koska tulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä menoja. Tällaisessa asunnossa oli ajankohtaisesti asunut kuusi perhettä. Osa ylikalliissa asunnossa asuneista perheistä oli saanut hädän vuokravelan vuoksi. Osa perheistä taas sanoi itse irti vuokrasopimuksensa, koska asuminen tuli liian kalliiksi.

”Asiakkaan vuokra 1383 e. Kela on kohtuullistanut vuokran, laskelmassa huomioitu vuokra 1143,40 e menona.”

Aikaisemmat vuokravelat ja luottohäiriömerkintä voivat aiheuttaa tilanteen, jossa perhe ei saa vuokrattua asuntoa omiin nimiinsä. Tällöin joudutaan turvautumaan esimerkiksi sukulaisten nimiin vuokrattuihin asuntoihin, jolloin asumisen jatkuminen onkin riippuvaista muiden henkilöiden elämäntilanteista. Tällaisia asumisjärjestelyjä oli kahdessa perheessä.

”Sukulaisten vuokraama asunto, jonka vuokra on yli kahden hengen kohtuuvuokran. Sukulaisten elämäntilanteen muutoksen vuoksi, hän irtisanoa vuokrasopimuksen.”

Toinen valtaväestölle epätavallinen, mutta asunnottomien keskuudessa varsin tavanomainen (ARA) asumisjärjestely on tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asuminen. Tällaiseen järjestelyyn voi myös lapsiperhe joutua turvautumaan, kun kohtuuhintaista asuntoa ei löydy.

”Kerrot, että päivisin kuljette päiväkotik-ikäisen lapsesi kanssa kaupungilla ja ulkona ja menette tuttavien luokse vain yöpymään. Kerrot, että tämä on ollut raskasta erityisesti koronavirusepidemian aikana, kun sosiaalisia kontakteja on ollut syytä välttää.”

”Asumat vuoroviikoin sukulaistensa luona, ei reppureissaamisen katsota olevan lapsen edunmukaista, eikä lapsen asumisen kannalta hyvä ratkaisu. Lapsi tarvitsee turvallisen asuinympäristön ja pysyvän asumispaikan.”

Puutteelliset asuinolot kuten ahtaat asunnot tai sisäilmaongelmat olivat vaikuttaneet ainakin viiden perheen asunnottomaksi jäämiseen. Ahtaimmillaan kuusi henkilöä oli asunut yhdessä huoneessa ja neljä henkilöä oli asunut pienessä yksiössä. Asumisen ahtaus kuvastaa lasten aineellista huono-osaisuutta (Karvonen 2016, 55) ja koskettaa erityisesti vuokralla asuvia perheitä (Asumisväljyys 2021). Yksi ahtaasti asunut perhe oli saanut hädän melun vuoksi. Useimmat perheet olivat lopulta itse irtisanoneet asuntonsa puutteellisten asuinolojen käytyä sietämättömäksi.

”Perhe on kärsinyt pitkään sisäilmaoireilusta... Asiakas kertoi pariskunnan lopulta päättäneen irtisanoa asunnon, koska eivät pysty siellä asumaan.”

Kohtuuhintaisten asuntojen puutteesta kertonee se, että kaikki edellä mainitut perheet mukaan lukien perheet, joilta oli menossa asunto alta taloyhtiön peruskorjauksen tai määräaikaisen vuokrasopimuksen päättymisen vuoksi, olivat etsineet kohtuuhintaista asuntoa jo pitkään, joskus jopa vuosia tuloksetta. Kohtuuhintaisten asuntojen puute ajaa perheitä muuttamaan ylikalliisiin asuntoihin ja voi muodostaa loukun puutteellisiin asuinolosuhteisiin. Pula kohtuuhintaista asunnoista näyttäytyi yhtenä asunnottomuutta aiheuttavana tekijänä kuin myös tekijänä, jonka vuoksi asunnottomuudesta on vaikea nousta pois.

Puutteellinen kielitaito ja tiedon puute asunnonhakuun liittyen

Puutteellinen kielitaito näyttäytyi niin ikään yhtenä tilapäisasumisen tarpeen taustalla olevana tekijänä kuin oman asunnon löytymisen hidasteena. Puutteellinen kielitaito, sekä tiedon puute järjestelmään ja asunnonhakuun liittyen on huomioitu aiemminkin yhtenä inhimillisen ulottuvuuden tekijänä, joka yhdessä taloudellisten, kulttuuristen, sosiaalisten ja rakenteellisten tekijöiden kanssa vaikuttavat siihen, että maahanmuuttajaperhe ajautuu asunnottomaksi (Katisko 2013, 120).

Tilapäisasumisen tarpeeseen puutteellinen kielitaito oli vaikuttanut esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa tuleva muutto oli ollut tiedossa jo pidemmän aikaa, kuten taloyhtiöiden peruskorjausten tai määräaikaisten vuokrasopimusten päättymisen yhteydessä. Perheet olivat etsineet asuntoa parhaansa mukaan, mutta osa hakemuksia oli täytetty puutteellisin tiedoin.

”Soitettu Stadin asuntojen toimipisteeseen: asiakas on yksin hakemuksessa, ainoana hakijana.

Asiakkaalle pitää tehdä kokonaan uusi asuntohakemus Stadin asunnoille.” – asumisneuvoja

”Asuntohakemuksesta puuttunut lapsen tiedot, joten päivitetty hakemus.”

”Tarjottu Satolta asuntoa, mutta ei ole saanut sitä, koska ei ole osannut puhua suomea tai englantia puhelimessa. Ystävä auttoi asiassa liian myöhään, asunto oli jo tarjottu toiselle.”

”Toivot, että saisit tulkkausapua asioidessasi S-pankissa, koska sieltä ei olla suostuttu palvelemaan teitä kielitaidottomuudestanne johtuen. Kerroit, että tarvitset verkkopankkitunnuksia voidaksesi hakea asuntoja laajemmin.”

Kielitaidon puute näkyi laajemminkin asunnonhakua hidastavana tekijänä. Näihin tilanteisiin liittyi myös muiden toimijoiden taholta poiskäännyttämistä tai joustamattomuutta asioida silloin, kun yhteistä kieltä ei löydy. Verkkopankkitunnusten saaminen näyttäytyi haastavalta paitsi kielitaidon puutteen, myös asunnottomuuden vuoksi. Epäselvyyttä oli sen suhteen, voiko asunnoton saada verkkopankkitunnukset. Verkkopankkitunnukset ovat kuitenkin tärkeä väline asunnonhaussa. Puutteellinen kielitaito tuli myös esiin vuokravelkatilanteissa, kun perhe ei esim. ollut ymmärtänyt Kelan perustoimeentulotukipäätöstä tai osannut hakea itselleen kuuluvaa etuutta. Kielitaidon puute voi myös muodostua esteeksi päästä työmarkkinoille.

Terveydelliset tekijät

Lapsiperheiden epävarmaa asumista ja asunnottomuutta tutkineet Leena Lehtonen ja Ullamaija Seppälä (2013, 90-91) kutsuvat sairastumista *vieraaksi perheessä*. Tällä he tarkoittavat tilannetta, jossa lapsen tai vanhemman sairastuminen muuttaa perheen elämän suunnan ja vaikuttaa arkeen, perheen hyvinvointiin sekä taloudelliseen tilanteeseen merkittävästi. Tutkijoiden arvion mukaan sairastuminen voi olla hyvinkin iso tekijä epävarman asumisen tilanteen synnyssä.

Luonalla tarkasteluajankohtana majoittuneista perheistä yli puolessa (26/39) eli 67 %:ssa perheistä oli yhdellä tai useammalla perheenjäsenellä jokin todettu terveyteen liittyvä diagnoosi.

Terveys	somaattinen sairaus, fyysinen vammaisuus	psykykinen häiriö, traumataustaa	kehitysvammaisuus, neurologinen häiriö, aivovamma
Vanhemmat (n 54)	31% (17/54)	24% (13/54)	2% (1/54)
Lapset (n 57)	5% (3/57)	5% (3/57)	15% (9/57)

Vanhempien keskuudessa korostuivat somaattiset sairaudet, erilaiset liikuntarajoitteet, sekä psyykkiset häiriöt. Psyykkisissä häiriöissä korostuivat masennus, ahdistus ja/tai paniikkihäiriö. Traumataustaa esiintyi myös jonkin verran. Terveystila voi näkyä arjessa alentuneena toimintakykynä ja kaventuneena elinpiirinä, mikä osaltaan voi vaikeuttaa asioiden edistämistä.

”Asiakkaalla on todettu vaikea uniapnea, joka rajoittaa asiakkaan toimintakykyä jokapäiväisessä elämässä.”

”Asiakas on hyväntuulinen ja omatoiminen. Hänen muistin toiminta vaihtelee. Asiakas ei uskalla yksin liikkua ulkona ilman saattajaa.”

”Normaalit arkiaskareet tuntuu raskailta, ei pääse käymään kaupassa. Nukkuu yön normaalisti, mutta herätessä on edelleen väsynyt.”

”Asiakas kertoi kotikäynnin aikana voivansa ihan hyvin, mutta työntekijöitä jäi mietityttämään asiakkaan todellinen tilanne ja vointi. Asiakkaalla oli paljon avaamattomia kirjeitä eteisen lattialla mm. laskuja, perintätoimistojen laskuja, kirjeitä ulosotosta sekä kotikäynnin toteutumisesta lähetetty ajanvarauskirje.”

Pitkäaikaissairaus voi aiheuttaa pysyvää taloudellista niukkuutta, esim. työkyvyttömyyseläkkeellä olevan yksinhuoltajaperheen arjessa. Äkillinen sairastuminen taas voi aiheuttaa ennakoimattomia muutoksia perheen taloudelliseen tilanteeseen, mikä osaltaan altistaa nk. kriisimekanismin kautta vuokravelkatilanteen syntymiseen.

Lasten terveyttä kuvattiin useimmiten hyväksi tai sitten siitä ei löytynyt mainintaa. Osalla lapsista oli eriasteista kehitysvammaisuutta sekä neurologisia diagnooseja. Yksittäisiä mainintoja löytyi myös lasten somaattisista ja psyykkisistä sairauksista sekä traumataustasta. Lapsilla oli hoito- ja asiakaskontakteja esimerkiksi lastenpsykiatriassa, lastensairaalassa, kehitysvammahuollossa, vammaispalvelussa ja lastensuojelussa. Usealla lapsella oli päiväkodissa ja koulussa räätelöidyt tukitoimenpiteet. Vanhemmista kolme toimivat lastensa omaishoitajina. Toimivat hoitokontaktit, lapsen erityisen tuen tarpeesta aiheutuvat erityisjärjestelyt ja alueelle muodostuneen yhteisön tuki ovat myös asioita joista halutaan pitää kiinni välttämällä muuttoa toiselle alueelle. Asunnottomuus tai epävarma asuminen vaikuttaa myös lasten hyvinvointiin.

”Tämänhetkinen asumistilanne on vaikeuttanut lapsen tilaan niin, että lääkityksen jatkamista on siirretty myöhemmälle, kun lapsella on vakaampi asuinympäristö.”

”Asunotilanteen vuoksi lapsen tilanne on vaikeutunut, hänelle on tullut paljon tic-oireita ja muita vahvoja oireita takasin. Lapsi on ärtynyt, levoton, epävarma koska perheellä ei ole omaa asuntoa.”

Lähisuhdeväkivalta

Tarkasteluajanjaksolla neljä perhettä oli majoitettu Luonan tilapäisasumiseen lähisuhdeväkivallan vuoksi. Lähisuhdeväkivalta on todettu yhdeksi merkittäväksi tekijäksi, minkä vuoksi erityisesti naiset ja lapsiperheet ajautuvat asunnottomiksi (ks. esim. Baptista et al. 2017, 36). Tähän näyttäisi liittyvän olennaisesti sukupuolistuneen väkivallan rakenteet. Merkilläpantavaa on kenties se, että vaikka valtaosa Luonalla tarkasteluajanjaksolla majoittunut perhe oli ajankohtaisesti ajautunut asunnottomaksi täysin muiden syiden kuin lähisuhdeväkivallan vuoksi, löytyi useamman perheen taustalta aikaisempia merkintöjä lähisuhdeväkivallasta, turvakotijaksoista ja joissain tapauksissa myös aikaisemmasta tilapäisasumisesta lähisuhdeväkivallan vuoksi. Vaikka tämän raportin

puitteissa ei voida sanoa miten tämä perheitä yhdistävä tekijä on mahdollisesti vaikuttanut myöhempään asunnottomaksi ajautumiseen, on se kuitenkin laajemminkin perheitä yhdistävä tekijä.

Velkaantuminen ja taloudenhallinta

Velkaantuminen ja luottohäiriömerkintä ovat suhteellisen tavanomaisia ilmiöitä tilapäisasumisessa olevilla asiakkailta. Velkaantuminen voi omalta osaltaan aiheuttaa tilapäisasumisen tarvetta esimerkiksi siten, että luottotiedot menettänyt perhe on joutunut turvautumaan epätavallisiin asumisratkaisuihin, kuten asumaan työnantajan asunnossa ilman virallista vuokrasopimusta, jolloin perheen juridinen turva on olematon tai siten, että luottotiedot menettänyt perhe ei määräaikaisen vuokrasopimuksen päättyessä ole enää saa uutta asuntoa, vaikka vuokranmaksussa ei enää ollut ongelmia. Noin neljäsosalla perheistä eli 26 % ei ollut luottohäiriömerkintää. Tämä tarkoittaa, että 74 % perheistä (29/39) oli luottohäiriömerkintä ainakin yhdellä vanhemmalla.

”Luottotiedot ei ole perheen vanhemmilla kunnossa, velkaa on tällä hetkellä asiakkaan mukaan noin 40 000 euroa. Luottotiedoissa ei ole merkintää asumiseen liittyvistä veloista.”

”Velkaa ulosotossa noin 5000 euroa. Kertoo, että velkaantumisen syynä nuoruuden hölmöily. Velka koostuu mm. pikavipeistä. Yrittänyt sopia maksusuunnitelmaa ulosoton kanssa, mutta se ei ole onnistunut, koska katsotaan olevan tuloton.”

”Molemmilla on maksuhäiriömerkintä. Toisella on ulosottovelkaa jokunen kymppitonni, n 30 000 euroa.”

”Luottohäiriömerkintä. Ei tiedä tarkkaan velkansa määrää, noin 5000e mutta voi olla enemmänkin. Vuokravelkaa (eri vuokranantajille).”

”Lisäksi (kymmeniä tuhansia euroja) muuta velkaa, jossa entinen puoliso oli mukana. Puoliso aiheutti näitä velkoja asiakkaalle.”

”Keskusteltu Lumon asumisneuvojan kanssa: asiakkaalla on asuntohakemus Lumolle, mutta asiakkaan maksuhäiriömerkintä on luokassa 4. (huonoin luokka) ja voi vaikeuttaa asunnon saantia.”

Osalla perheistä oli kohtuullisen suuriakin velkoja ulosotossa, jotka liittyvät mm. yritystoiminnan konkurssiin. Toisinaan velkaantumisen taustalla näkyi taloudellinen väkivalta, jolloin asiakkaan entinen puoliso oli aiheuttanut asiakkaan velkaantumisen. Joissain perheissä velkaantumisen taustalla oli vanhemman sairastuminen, mikä oli aiheuttanut merkittäviä muutoksia tuloihin ja kaatanut perheen talouden. Toisinaan taustalla oli selkeästi laajempia työmarkkinoita muokkaavia tekijöitä, kuten nyt koronaepidemia.

”Kertoo, että vuokravelka on syntynyt, koska ei ole ollut säännöllisiä tuloja. (...) ei saanut palkkaa lainkaan (kuukausi) eikä koko korona-aikana.”

”Ennen koronaakaan ei kunnolla tuloja mutta koronan saavuttua tulot loppuneet kokonaan... vuokratästä syntynyt jatkuvasti.”

”Asiakas on pitempään ollut ahdistunut (taloudellisesta) tilanteestaan muttei löytänyt siihen ratkaisua.”

Yhtenä ongelmana taloudenhallinnan takana oli myös perheen eri aikoihin maksettavista erilaisista etuuksista muodostuvat tulot. Tällöin käytettävissä olevien tulojen määrää suhteessa menoihin oli vaikea arvioida ja hallinnoida. Muutamissa perheissä etuusjärjestelmän hahmottaminen koitui niin vaikeaksi, että ensisijaisia etuuksia jäi hakematta. Joskus myös perustoimeentulotuen hakeminen näyttäytyi ylivoimaiselta ja vaati kädestä pitäen apua.

”Teillä on vuosina 2017-2018 ollut runsaasti erilaisia taloudellisia pulmia, laskuja maksamatta, vaikea hahmottaa mitä voi toimittaa Kelaan ja mitä ei. Sotkuja osamaksujen kanssa, joita selvitelty usein sosiaalitoimessa. Rahat ollut vaikea saada riittämään ja ensisijaisten etuuksien ero suhteessa toimeentulotukeen vaikea ollut hahmottaa.”

”Asiakkaalla on merkittäviä haasteita hakea ajallaan etuuksia.”

Monessa perheessä velkaantumiseen näytti myös liittyvän erilaiset elämänhallintaan liittyvät taloudenhallinnan ongelmat. Perheet olivat esimerkiksi nostaneet pikavippejä paikatakseen haastavaa taloudellista tilannetta. Osassa perheistä oli priorisoitu esimerkiksi auton menoja vuokranmaksun kustannuksella. Muutamalla vanhemmalla oli myös ollut rahapelaamista.

Lehtosen ja Seppälän (2013, 86-87) tutkimuksen mukaan osalla asunnottomuusuhan alle joutuneiden perheiden taloudenhallinnan ongelmien taustalla on nk. *lapsuudessa opitut mekanismit*. Osa vanhemmista ovat jo omassa lapsuudessaan tottuneet epävakauteen ja erilaisiin kriiseihin, joista on ollut pakko selviytyä. Mikäli omassa lapsuudessaan on saanut puutteelliset mallit raha-asioiden suunnitteluun, saattaa se aikuisena näyttäytyä vaikeutena arvioida omien valintojen vaikutuksia ja suunnitelmallisuus puuttua. Tällöin saatetaan herkemmin turvautua nk. *negatiivisiin selviytymiskeinoihin*, kuten pikavippiin, mikä pidemmällä tähtäimellä aiheuttaa ongelmia. (ibid.)

Vuokravelat ja niiden toistuvuus

Kolmasosalla perheistä (33 %) ei näkynyt minkäänlaisia merkintöjä aiemmista tai nykyisistä vuokraveloista tai asumisen häiriöistä. Tämä tarkoittaa, että 67 % perheistä on ollut ainakin yksi nykyinen tai aiempi vuokravelkatilanne. Näidenkin välillä oli kuitenkin eroja.

Pienellä osalla perheistä (15 %) löytyi merkintä 1-2 pienimutoisesta vuokravelasta, joka ei ollut aiheuttanut häätöuhkaa, luottohäiriömerkintää tai tilapäisasumisen tarvetta. Noin neljäsosalla perheistä (26 %) löytyi merkintä 1-2 suuremmasta vuokravelasta, joka oli aiheuttanut vähintään häätöuhkatilanteen. Osalla vuokravelka oli johtanut hätöön aiheuttaen tilapäisasumisen tarpeen. Vajaalla neljäsosalla perheistä (23 %) oli merkintä vähintään kolmesta vuokravelkatilanteesta. Näiden joukossa oli myös pieni määrä perheitä, joilla oli ollut vuosien varrella useampia hätöjä ja tilapäisasumisen jaksoja. Muutamalla perheellä oli lisäksi merkintöjä häiritsevistä elämäntavasta.

”Isännöinnistä tapaamisen jälkeen puhelimitse saadun tiedon mukaan perheen asuminen päättyi, mikäli seuraavan kuukauden aikana tulee huomautus häiritsevistä asumisesta.”

”Kela kysellyt asiakkaan asumissuunnitelmaa, koska Kela joutunut maksamaan useampien aikaisempien asuntojen vuokravakuudet, ne ovat kaikki realisoitu. Kela edellyttää vuokravakuuden myöntämistä vastaan välitystiliä asiakkaalle.”

”Sinulla on vuokravelkaa (kolmelle eri vuokranantajalle). Olet tehnyt maksusuunnitelmat velkoihin.”

”Asiakkaalla on ollut vaikeuksia oman talouden hallinnassa ja vuokranmaksussa ja häntä on tuettu vuokraveloissa useaan otteeseen. Viimeisin päätös koskien vuokravelkaa on tehty (aika), uuden asunnon saamisen tukemiseksi. Asiakkaan kanssa on käyty keskustelua vuokranmaksun ensisijaisuudesta ja asiakas on tarvinnut tukea myös muussa taloudenhallinnassa.”

Lapsiperheiden asunnottomuutta tutkineet Lehtonen ja Seppälä (2013) nostavatkin tutkimuksessaan esiin kuinka välittömään asunnottomuuteen johtaneisiin tilanteisiin puuttuminen voi hyödyntää niitä

perheitä, joilla vuokravelka on ainutkertainen tai siihen johtaneet tekijät ovat selkeämmin paikannettavissa aikuisuuden aikaisiin tapahtumiin ja tekijöihin. Lehtosen ja Seppälän tutkimien perheiden joukossa oli kuitenkin lapsiperheitä, joilla asunnottomuuteen liittyvät tekijät olivat paikannettavissa paitsi aikuisuudessa tapahtuneisiin tilanteisiin ja tekijöihin, myös vanhemman omiin lapsuudenaikaisiin kokemuksiin juurettomuudesta, sisäisestä kodittomuudesta ja opituista toimintatavoista. Näissä perheissä pelkkä interventio nykyhetkeen ei Lehtosen ja Seppälän arvion mukaan välttämättä riitä mahdollisten asunnottomuuspolkujen katkaisemiseksi. He ehdottavat elämänkerrallisten lähestymistapojen sisällyttämistä sosiaalityön arkeen. (ibid.)

2.3 Asunnonhaun esteet ja hidasteet

Tilapäisen asumisen aikana työskentelyn ensisijaisena tavoitteena on löytää perheille omat kodit. Tämä on kannattavaa niin inhimillisestä kuin kustannusten näkökulmasta. Palvelun viimesijaisesta luonteesta johtuen tulee kaikkien asiakkaiden lähtökohtaisesti sitoutua hakemaan asuntoa laajasti ja kattavasti ympäri koko pääkaupunkiseutua ilman perusteettomia rajoituksia. Seuraavat tekijät saattavat havaintojen mukaan hidastaa oman asunnon löytymistä:

Pula kohtuuhintaisista perheasunnoista on merkittävä rakenteellinen este oman asunnon löytymiselle, kuin myös iso tekijä, joka aiheuttaa tilapäisasumisen tarvetta. Perheitä ajautuu tilapäiseen asumiseen ylikalliista asunnoista. Huolestuttavaa on, että osa perheistä myös muuttaa tilapäisestä asumisesta ylikalliisiin asuntoihin, koska eivät jaksa odottaa kohtuuhintaisen asunnon löytymistä. Näillä perheillä on riski joutua uudestaan asunnottomiksi. Perheiden koko ja ikärakenne huomioiden myös riittävän suurten kohtuuhintaisten asuntojen puute on toistuvasti esiin tuleva teema. Perheet joutuvatkin usein muuttamaan ahtaisiin olosuhteisiin, mikä voi tulevaisuudessa aiheuttaa ongelmia esim. perhedynamiikassa. Tämä taas voi näkyä kustannuksina muualla.

Velkaantuminen ja luottohäiriömerkinnät ovat merkittäviä esteitä oman asunnon löytymiselle. Erityisen haastavaa on löytää asunto niille perheille, joilla on maksamattomia vuokravelkoja ja/tai kohtuullisen suuria velkoja ulosotossa. Nopeasti oman kodin löytäneet perheet olivat pääsääntöisesti perheitä, joilla ei ollut vuokravelkaa tai joiden vuokravelkatilanteeseen oltiin puututtu pikaisesti laatimalla takaisinmaksusuunnitelmia tai myöntämällä velkaan ehkäisevää toimeentulotukea. Pitkittyneisiin tilapäisen asumisen tilanteisiin liittyi useammin suuria vuokravelkoja, joiden selvittelyssä ei oltu päästy eteenpäin. Selvittämättä jääneet vuokravelat voivat myös myöhemmin myötävaikuttaa epävarman asumisen tilanteen syntymiseen.

Toiveet aluerajauksista ja muista tulevaan asuntoon liittyvistä toiveista ovat toistuva teema asunnonhaun yhteydessä. Perheet perustelevat usein toiveitaan lapsen edun näkökulmasta. Toiveet säilyttää lapselle tuttu elinympäristö, kaverit, muu lähipiiri, koulu, päiväkotit ja mahdolliset hoitokontaktit ovat varsin ymmärrettäviä ja usein myös sosiaalityön näkökulmasta perusteltuja toiveita. Heikon asuntotarjonnan vuoksi näihin toiveisiin ei aina kuitenkaan kyetä vastaamaan.

Haasteet sitoutua työskentelyyn. Valtaosa perheistä sitoutuu hyvin tilapäisen asumisen aikaiseen työskentelyyn asunnonhaun edistämiseksi. Osalla perheitä on kuitenkin vaikeuksia sitoutua tapaamisiin, jolloin asunnonhaun edistäminen ja vuokratilanteiden selvittäminen eivät etene. Nämä ennakoivat myös pitkittyneitä tilapäismajoitusvaiheita, joskaan kaikissa pitkittyneissä tilapäismajoituksissa ei ole kyse tästä.

Kulttuuriset tekijät. Kulttuurisista tekijöistä esiin nousee kokemus syrjinnästä asuntomarkkinoilla. Tämä koskettaa niin romani- kuin maahanmuuttajataustaisia henkilöitä ja perheitä. Tätä huomiota tukee omalta osaltaan maahanmuuttajataustaisten yliedustus tilapäisen asumisen asiakkaiden joukossa. Toinen sensitiivisenä aiheena esiin nouseva hidaste oman asunnon löytymiselle on romanikulttuuriin liitettävät muuttolupa- ja väistämismääräyskäytännöt. Samankaltaisia kokemuksia on nostettu esiin myös Romanian asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvityksessä (Törmä & Huotari 2018, 53), johon haastatelluista romaneista yli puolet kertoivat kokeneen muiden romanien pyrkimyksistä vaikuttaa siihen mihin he asettuvat asumaan, osan jouduttua pidemmäksikin aikaa asunnottomiksi.

2.4 Huomioita lasten tilanteista asunnottomuuden ja tilapäisen asumisen aikana

Tilapäinen asuminen Helsingin kaupungilla 2020

Huomioita lasten tilanteista asunnottomuuden ja tilapäisen asumisen aikana

Asunnottomuuden myötä lapsille tärkeitä kaveri- ja ihmissuhteita saattaa katketa. Välimatka lapsen tuntemaan turvaverkkoon pitenee.

Asunnottomuus voi olla myös lapselle stressaavaa aikaa, jolloin erilaiset huolet, murheet ja muu oireilu saattavat lisääntyä.

Tilapäisen asumisen asunnot ovat usein pieniä ja perheet joutuvat majoittumaan ahtaissa olosuhteissa. Erityisesti tilapäisen asumisen pitkittyessä saattaa tästä aiheutua erilaisia ongelmia perhedynamiikassa.

Lapsiperheille pyritään järjestämään tilapäistä asumista Helsingissä. Palvelun viimesijaisen ja akuutin luonteen vuoksi se ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Mikäli lapsiperhe joudutaan majoittamaan Espooseen tai Vantaalle, saattaa se aiheuttaa katkoksia erilaisissa palveluissa, kuten lastensuojelun perhetyössä, lasten koulukyydeissä tai jopa lasten koulunkäynnissä.

Mikäli perheelle ei löydy omaa asuntoa ensimmäisen kolmen kuukauden tilapäismajoitusvaiheen aikana, pyritään heille järjestämään määräaikainen välivuokra-asunto, mistä käsin jatkaa oman asunnon etsimistä. Näin lapselle saattaa vuoden aikana kertyä jopa kolme muuttoa paikasta toiseen, mikä voi entisestään altistaa lapsen juurettomuuden kokemukselle.

Helsinki
Helsingfors

3. JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Tilapäinen asuminen on sosiaalihuoltolain (2014/1301) 21 § edellyttämä viimesijainen asumisratkaisu vakavia ongelmia aiheuttavissa akuuteissa asunnottomuustilanteissa. Vuoden 2020 aikana tilapäisen asumisen työryhmään saapui yhteensä 911 hakemusta, joista 755 oli uusia hakemuksia ja 156 oli jatkohakemuksia. Uusista hakemuksista 492 oli yksinelävien, 21 oli pariskuntien ja 242 oli lapsiperheiden hakemuksia. Uusissa hakemuksissa oli mukana 460 lasta.

Tilapäisen asumisen asiakkaita yhdistää asunnottomuus, pienituloisuus ja varattomuus. Ratkaisu tilapäisen asumisen asiakkaiden asunnottomuuteen ei pääsääntöisesti löydy erilaisten tuetun asumisen, kuten asunto ensin toimintatapaa noudattavien asumisratkaisujen piiristä.

Tilapäinen asuminen on yksi keino nopeasti uudelleenasuttaa asunnottomia ja pyrkiä minimoimaan asunnottomuudesta aiheutuvia negatiivisia seurauksia ihmisten elämäntilanteissa. Tilapäinen asuminen on kuitenkin kallista asunnottomuuden hoitamista. Yksi merkittävimmistä syistä tilapäisen asumisen tarpeelle ovat kalliit asumiskustannukset ja kohtuuhintaisten asuntojen puute. Palkkatyökään ei takaa sitä, että ihmiset selviytyisivät asumismenoista. Helsingin korkeiden asumiskustannusten vuoksi on perusteltua puhua erityisestä kaupunkiköyhyydestä (Seppälä & Grönlund & Munkkila 2020). Kohtuuhintaisten asuntojen puute näkyy myös hidasteena löytää oma koti tilapäisestä asumisesta. Mitä lyhyempi asunnottomuusjakso on, sen vähemmän negatiivisia seurauksia sillä on ihmisille.

- 1. Lisätään kohtuuhintaisten valtion tukemien ja säänteleminen asuntojen tarjontaa yksineläville, pariskunnille ja lapsiperheille.** Asunnottomuuden ja korkeista asumiskustannuksista johtuvan velkaantumisen ehkäiseminen turvaamalla riittävästi kohtuuhintaisia asuntoja on kustannustehokkaampi sekä eettisesti kestävämpi keino hoitaa asunnottomuutta kuin tilapäinen asuminen.

Asunnottomuus on monimuotoinen ilmiö ja mikään yksittäinen ratkaisu tuskin poistaa asunnottomuutta kokonaan. Lisäämällä kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa voidaan vähentää asunnottomien määrää ja kohdentaa sosiaalityön resurssit paremmin erityisen tuen tarpeessa oleviin asiakkaisiin.

Tilapäisen asumisen tiimissä työskentelee johtava sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaaliohjaajaa ja yksi sosiaalityöntekijä. Johtavalla sosiaalityöntekijällä on tilapäisen asumisen tiimin lisäksi yksi aikuissosiaalityön tiimi johdettavanaan. Asunnottomien parissa tehtävän työn kehittämisen varmistamiseksi on tärkeää, että tilapäisen asumisen tiimi saa oman johtavan sosiaalityöntekijän.

- 2. Tilapäisen asumisen tiimi tarvitsee oman johtavan sosiaalityöntekijän.**

Tilapäinen asuminen tarjoaa asiakkaille väliaikaisen asunnon, mistä käsin etsiä omaa kotia yhteistyössä omatyöntekijänsä ja palveluntuottajan kanssa. Parhaassa tapauksessa tilapäisen asumisen aikana kyetään vaikuttamaan kokonaisvaltaisemmin asiakkaiden elämäntilanteita haastaviin tekijöihin ja ehkäisemään siten asunnottomuuden toistuminen jatkossa. Tämä vaatii niin välittömään asunnottomuustilanteeseen puuttumista, kuin pitkäjänteisempää suunnitelmallista sosiaalityötä. Oman kodin löydyttyä tulisi varmistaa, ettei suunnitelmallinen sosiaalityö katkea.

3. Tiivistetään asiakkaan, hänen omatyöntekijänsä ja palveluntuottajan välistä yhteistyötä välittömään asunnottomuustilanteen ratkaisemiseksi ja asunnottomuuden toistumisen ehkäisemiseksi tulevaisuudessa. Oman kodin löydyttyä asiakas tarvittaessa saattaa siirretään uuden asuinalueen palveluihin.

Pienituloisuus ja varattomuus ovat tilapäisen asumisen asiakkaita yhdistävä tekijä. Nämä tekijät yhdessä korkeiden asumiskustannusten kanssa voivat jo itsessään aiheuttaa epävarman asumisen tilanteen. Kohtuullisen tavallisia haasteita ovat myös velkaantuminen ja erilaiset taloudenhallinnan ongelmat. Erityisen haastavassa tilanteessa ovat asiakkaat, joilla on vuokravelkoja tai kohtuullisen suuria ulosottovelkoja. Asunnottomuutta voidaan ehkäistä reagoimalla varhaisessa vaiheessa vuokravelkoihin ja taloudenhallinnan ongelmiin. Nämä haasteet eivät kuitenkaan aina tule aikuissosiaalityön tietoon. Perustoimeentulotuen kela-siirron myötä esimerkiksi vuokranmaksun seuraaminen on käynyt vaikeammaksi. Osa asiakkaista saattaa asioida ensisijaisesti muissa kuin aikuissosiaalityön palveluissa tai he voivat olla kokonaan palvelujen ulkopuolella.

4. Varmistetaan riittävä neuvonta, tuki ja ohjaus taloudenhallintaan laajasti sosiaali- ja terveystoimen palveluissa, sekä tiivistetään Kelan ja kuntien välistä yhteistyötä. Talousasiat otetaan luontevasti puheeksi laajasti sosiaali- ja terveystoimen palveluissa, kuten lapsiperheiden, vammaisten ja ikääntyneiden palveluissa sekä terveyskeskuksissa. Tarvittaessa asiakas ohjataan oikeiden palvelujen piiriin. Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden taloudellista tilannetta seurataan säännöllisesti. Kelan ja kuntien välistä yhteistyötä vuokravelkatilanteiden ja häätöjen ehkäisemiseksi tiivistetään. Asumistuki suoraan maksuun vuokranantajalle. Kohtuullistetaan luottotähtiömerkintöjen poistumisaikoja.

Lapsiperheiden asunnottomuus ei juurikaan ole herättänyt keskustelua, eikä sitä ole liioin tutkittu. Vuoden 2020 aikana lapsiperheet muodostivat toiseksi suurimman asiakasryhmän ja alaikäiset lapset olivat suurimpien ikäryhmien joukossa tilapäisessä asumisessa. Viitteitä on siitäkin, että lapsiperheiden joukossa on pieni ryhmä perheitä, joille epävarman asumisen tilanteet tai asunnottomuus ovat toistuvia. Oman kodin menettämällä voi olla lapsen elämään monenlaisia epävarmuutta aiheuttavia ja lapsen hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia. Lapsinäkökulmaa on siis perusteltua vahvistaa palveluissa, asunnottomuuskeskusteluissa ja toimenpideohjelmassa. Lapsiperheiden tilapäinen asuminen on kallista asunnottomuuden hoitamista. Eettisesti kestävä ja

kustannustehokasta olisi siirtää painopistettä korjaavista toimenpiteistä asunnottomuutta ehkäiseviin toimenpiteisiin.

5. Vahvistetaan lapsinäkökulmaa ja siirretään painopistettä ennaltaehkäisevään tukeen. Tunnistetaan erityisen tuen tarve asunnottomuusuhan alla elävien, asunnottomien ja toistuvasti asunnottomiksi ajautuneiden lapsiperheiden tilanteissa. Teetetään kustannusarvio lapsiperheiden häättöjen sekä asunnottomuuden todellisista kustannuksista. Perustetaan tarvittava määrä asumishjaajan virkoja, joiden avulla voidaan toteuttaa määräaikaista intensiivistä jalkautuvaa asumissosiaalityötä lapsiperheille ja näin osaltaan ehkäistä lapsiperheiden asunnottomuutta.

Tilapäisestä asumisesta tehdään myös kielteisiä päätöksiä, kun palvelun keskeiset kriteerit eivät täyty tai palvelu ei ole riittävän tukevaa asiakkaan tuentarpeeseen nähden. Tilapäistä asumista haetaan entistä huonokuntoisimmille päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville henkilöille. Heidän tilapäisen asumisen tarve johtuu usein pitkistä jonoista tuettuun asumiseen ja palveluasumiseen. Tilapäinen asuminen on kuitenkin lähtökohtaisesti varsin itsenäistä asumista, eikä nykymuodossa vastaa näiden henkilöiden tuentarpeeseen. Osa tuettuun asumiseen jonottavista saavat myönteisen päätöksen jonotuksen ajaksi. Kaikki eivät kuitenkaan pärjää niin itsenäisessä asumisessa, jolloin palvelu joudutaan päättämään ja he joutuvat takaisin kadulle.

6. Lisätään tuetun asumisen ja palveluasumisen paikkamääriä sekä perustetaan uusia yksiköitä. Kilpailutetaan oma tukipaketti tuettuun asumiseen jonottaville asiakkaille, jonka turvin tilapäinen asuminen voi jonotuksen ajan onnistua.

Ikääntyneistä monisairaista ja muistisairaista henkilöistä tulee toistaiseksi maltillinen, mutta hiljalleen kasvava määrä hakemuksia. Erityisesti muistisairaiden kohdalla huolena on, miten he pärjäävät vieraassa ympäristössä ilman henkilökuntaa. Myöskään tämän asiakasryhmän kohdalla tilapäinen asuminen ei nykymuodossa vastaa heidän tuen- ja hoivantarpeisiinsa.

7. Kilpailutetaan oma tukipaketti iäkkäille henkilöille tilapäiseen asumiseen, jonka turvin tilapäinen asuminen voi onnistua turvallisesti myös muistisairaana tai monisairaana iäkkään henkilön kohdalla.

Nuorten osalta tilapäisen asumisen työryhmästä osallistutaan nuorten asunnottomuutta käsittelevään työpajaan. Monet nuoret hyötyisivät myös jalkautuvasta asumissosiaalisesta työstä, jonka avulla heidän asunnottomuuttaan kyettäisiin ennaltaehkäisemään.

Tilapäinen asuminen Helsingin kaupungilla

Toimenpide-ehdotukset

1. Lisätään kohtuuhintaisten valtion tukemien ja sääntelemien asuntojen tarjontaa yksinasuville, pariskunnille ja lapsiperheille Helsingissä.
2. Tilapäisen asumisen tiimi tarvitsee oman johtavan sosiaalityöntekijän.
3. Tiivistetään yhteistyötä asiakkaan omatyöntekijän ja palveluntuottajan välillä tilapäisen asumisen aikana.
4. Varmistetaan riittävä ohjaus, neuvonta ja tuki taloudenhallintaan kaikissa palveluissa.
5. Vahvistetaan lapsinäkökulmaa ja siirretään painopistettä ennaltaehkäisevään tukeen. Teetetään kustannusarvio lapsiperheiden häätöjen sekä asunnottomuuden todellisista kustannuksista. Perustetaan tarvittava määrä asumisohjaajan toimia, jonka turvin voidaan toteuttaa määräaikaista intensiivistä jalkautuvaa asumissosiaalityötä lapsiperheille ja näin osaltaan ehkäistä lapsiperheiden asunnottomuutta.
6. Lisätään tuetun asumisen ja palveluasumisen paikkamääriä sekä perustetaan uusia yksiköitä/ hajasijoitettuja tuetun asumisen muotoja. Kilpailutetaan oma tukipaketti tuettuun asumiseen jonottaville asiakkaille, jonka turvin tilapäinen asuminen voi jonotuksen ajan onnistua.
7. Kilpailutetaan oma tukipaketti iäkkäille henkilöille, jonka turvin tilapäinen asuminen voi onnistua turvallisesti myös muistisairaana tai monisairaana iäkkään henkilön kohdalla.

Helsinki
Helsingfors

Lähteet

ARA. Asukasvalintaopas arava- ja korkotukivuokra-asuntoihin. Voimassa 7.5.2019 alkaen. Noudettavissa file:///C:/Users/silfvemi/Downloads/Asukasvalintaopas_2020.pdf

ARA: Asunnottomat 2020. Asumisen rahoitus- ja keittämiskeskus. Selvitys 2/2021. Julkaistu 27.1.2021.

Asumisväljyys (22.1.2021) <https://asuminenhelsingissa.fi/fi/content/asumisv%C3%A4ljyys>

Baptista, Isabel & Benjaminsen, Lars & Busch-Geertsema, Volker & Pleace, Nicholas (2017) Family Homelessness in Europe. Comparative Studies on Homelessness 7/2017

EU-LGBTI II (2020) A Long Way to Go for LGBTI Equality.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

Kaakinen, Juha (2012) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011: Loppuraportti. Ympäristöhallinto. Noudettavissa https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/08/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf

Karppinen, Jari & Fredriksson, Peter (2016) Loppuraportti: Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015. Ympäristöministeriö. Noudettavissa https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paavo_2_loppuraportti.pdf

Karppinen, Jari (2020) Varmista asumisen turva: Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Saatavilla <https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/01/AUNE-ohjelman-loppuraportti-Karppinen-Kehitt%C3%A4misosuuskunta-Avainv%C3%A4ki.pdf>

Karvonen, Sakari (2016) Lasten moniulotteinen köyhyys indikaattoreiden valossa. Teoksessa Sakari Karvonen & Minna Salmi (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Katisko, Marja (2013) Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa: Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. A tutkimuksia 39.

Lahtinen, Henna (2012) Helsinkiläisten lapsiperheiden kokemuksia asunnottomuudesta. Lapin yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Lehtonen, Leena & Seppälä, Ullamaija (2013) Kodittomuutta ja rakenteellista välinpitämättömyyttä – lapsiperheiden epävarma asuminen Suomessa. Teoksessa: Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. A tutkimuksia 39.

Mukkila, Susanna & Saikkonen, Paula (2018) Asumisen hinta heikentää kohtuullisen kulutuksen mahdollisuuksia Helsingissä. Policy Brief 3/2018. Noudettavissa: <https://blogit.utu.fi/tita/asumisen-hinta-heikentaa-kohtuullisen-kulutuksen-mahdollisuuksia-helsingissa/>

Okkonen, Kaisa-Mari (2016) Lapset perusturvan varassa. Teoksessa: Sakari Karvonen & Minna Salmi (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Saarin, Kaisa & Hietikko, Päivi (2020) Sosiaalinen raportti aikuissosiaalityön asiakkaista Helsingissä. Helsingin kaupunki 1/2020. Noudettavissa <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/Sosiaalinen-raportti-aikuissosiaalityon-asiakkaat-2020.pdf>

Salmi, Minna & Kestilä, Laura (2019) Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakouluikäisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 22.

Seppälä, Tuija & Grönlund, Henrietta & Mukkila, Susanna (2020) Katsaus helsinkiläiseen kaupunkiköyhyyteen ja kaupunkiköyhyytutkimukseen. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia. 2/2020. Helsinki: A-klinikkasäätiö.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. 15 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.1.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html

THL: Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot. Noudettavissa <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/hyvinvointi-ja-terveys/sukupuolten-hyvinvointi-ja-terveyserot>

THL: Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys. Noudettavissa: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys>

Törmä, Sinikka & Huotari, Kari (2018) Romanian asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys. Helsinki: Ympäristöministeriön raportteja 6/2018.